

تبیین اصول و معیارهای طراحی فضاهای بازداشتگاهی شهری با تاکید بر روانشناسی اجتماعی؛ مورد پژوهی: معماری زندان

زیبا معصومی* - دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب،

تهران، ایران

روزبه نقشینه - دکتری معماری، استادیار، هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران

Principles and design criteria detention urban spaces with an emphasis on social psychology; A Case Study of Architecture in prison

Abstract

Social life needs security, security that ensures constructive activities social, economic, and political development is in general. Security is not created spontaneously in the community are some of the blessings sublime molested and raped answer And to prevent the invasion of the number of control and maintenance is necessary. The prison maintenance, control and guidance to the offenders to community safety and security to be able to grow the distribution. In other words, part of the mental health community to focus on the role of prisons in reforming the juvenile offenders. The overall objective of social psychological research as a prison design approach is that prison is a series of spaces and functions are effective in rehabilitating offenders personality, correcting and training. Detailed objectives such attention to aesthetics to instill a sense of security without restriction to the prisoner and Spaces designed to help bring the perpetrators and intellectual development and foster a sense of hope for the future and meet their emotional needs have been determined to fulfill the main goal. The method in this research includes studies library, athletics is preparing a questionnaire and architectural design. Much of the paper documents and the data based on studies library is set and from different sources were used to examine the theoretical basis. The guidelines and principles for designing these spaces have been mentioned.

Keywords: jail, prison space design criteria and design principles.

چکیده

زندگی اجتماعی نیازمند امنیت است؛ امنیتی که ضامن فعالیت های سازنده اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی به طور کلی توسعه ای است. امنیت خود به خود پدید نمی آید؛ چراکه در اجتماع عده ای هستند که این نعمت والا را مورد تعرض و تجاوز قرار می دهند و برای جلوگیری از تعرض این عده کنترل و نگهداری آنان ضرورت می یابد. زندان نقش نگهداری، کنترل و هدایت مجرمین را به عهده دارد تا اجتماع بتواند با امنیت و سلامتی راه رشد و بالندگی را طی نماید. به عبارتی دیگر، بخشی از سلامت روانی اجتماع به نقش زندان ها در اصلاح و تربیت مجرمین معطوف می گردد. از اهداف کلی تحقیق تحت عنوان طراحی زندان با رویکرد الگوهای روانشناختی اجتماعی این است که زندان شامل مجموعه ای از فضاها و عملکردهای موثر در بازپروری شخصیتی و اصلاح و تربیت مجرمین می باشد. اهداف جزئی همچون توجه به مبحث زیبایی شناسی، ایجاد امنیت بدون القا حس محدودیت به شخص زندانی و طراحی فضاهایی برای مدد رساندن به مجرمین، پرورش فکری، تقویت حس امیدواری به آینده و تأمین نیازهای عاطفی آن ها برای تحقق هدف اصلی تعیین شده اند. روش تحقیق در این پژوهش شامل مطالعات کتابخانه ای، میدانی تهیه پرسش نامه و طراحی معماری می باشد. بخش عمده ای از مقاله بر اساس روش اسنادی و ابزار گردآوری داده: مطالعات کتابخانه ای تنظیم می شود و از منابع مختلفی در جهت بررسی مبانی نظری استفاده شده است. در پایان راهکارها و اصولی برای طراحی این فضاها مورد اشاره قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: زندان، طراحی فضاهای ندامتگاهی، معیارها و اصول طراحی.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۷۱۷۱۶۰۸، رایانامه: ziba.masoomi@gmail.com

این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول با عنوان «طراحی زندان با رویکرد الگوهای روانشناختی اجتماعی» استخراج شده است که از راهنمایی دکتر روزبه نقشینه بهره برده است که بدین وسیله مراتب سپاس و امتنان خویش را اعلام می دارد.

مقدمه

با تئوری‌ها داشته و ما را به معماری نزدیک کند، معماری که بتواند آدمی را از انحطاط به صعود و از سقوط به اعتلاء و از هبوط به ملکوت برساند. یک معمار سعی دارد با سود جستن از علوم روانشناختی و هنر، فضایی را خلق کند که انسان خاطی را هم به انسان هنرمند و خلاق تبدیل کند. او می‌خواهد خلق فضایش مطابق با الگوهای روانشناختی باشد با انسان‌های داخل فضا صحبت کند، آرامش دهد، افکار منفی را دور کند و حس انتقام‌جویی و کینه‌توزی را از بین ببرد. در این مفهوم، ریشه لغوی این واژه از ثلاثی مجرد امن و با مشتقاتی مانند استیمان، ایمان و ایمنی است و آن را به مفهوم اطمینان و آرامش در برابر خوف، تفسیر، تعبیر و ترجمه کرده‌اند (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶، ص ۱۳). این مفهوم تا حدود زیادی به واقعیت نزدیک است و شامل دو بعد ایجابی و سلبی در تعریف امنیت است: از یک سو، «بعد ایجابی»: اطمینان و آرامش فکری و روحی، و از سوی دیگر، «بعد سلبی»: فقدان خوف، دلهره و نگرانی که موجب سلب آرامش و اطمینان می‌گردند. بر این اساس در این مقاله به فضاهای بعد سلبی جرم که در این مقاله «فضاهای بازداشتگاهی» تسمیه یافته است، پرداخته شده و اصول و معیارهای طراحی این فضاها (زندانها) بر اساس رویکردهای روانشناختی فضا مورد اشاره قرار

«زندانها» مکانی است که اشخاص از نظر فیزیکی، محدود و توقیف و معمولاً از آزادی‌های شخصی محروم می‌شوند. زندان‌ها به طور قراردادی سازمان‌هایی هستند که بخشی از نظام قضائی یک کشور محسوب می‌شوند^۱ و به منظور اجرای کیفر حبس به عنوان یک مجازات قانونی که به صورت حکم از سوی دادگاه صادر شده است، به دلیل ارتکاب جرم بکار می‌روند^۲. به این ترتیب عامل امنیت دارای دو بعد اجتماعی و طبیعی می‌شود. فرآیندهای اکولوژیکی مهم در شهرها را می‌توان «تراکم» (Concentration)، «تمرکز» (Centralization)، «عدم تمرکز» (Decentralization)، «جدایی مکانی» (Segregation)، «هجوم» (Invasion)، و «توالی» (Succession) دانست. به نظر می‌رسد زندان یکی از معدود موضوعاتی باشد که انسان را از بدو تولد و شاید هم قبل از آن را تا به امروز زیر ذره بین می‌برد. این موضوع بسیار مناسبی است که می‌تواند همراه با رشد او از حساسیت‌ها و تاثیراتش صحبت کند و در این راه برای ساختن فضایی متناسب با او از تمام دانش‌ها از جمله روانشناختی اجتماعی و معماری سود جوید. شاید این یکی از بهترین سوژه‌ها باشد که با مطالعات وسیع روانشناختی اجتماعی به تئوری‌هایی برسد که سعی در تطابق فضای کالبدی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۰۸

۱. بر اساس آخرین آمارهای جهانی بیش از ۱۰ میلیون نفر در ۲۱۸ کشور جهان زندانی می‌باشند که این مرکز اعلام کرده است آمار زندانیان در ایران از ۲۵۰ هزار به ۲۱۷ هزار نفر کاهش یافته است. بر اساس آخرین آمارهای جهانی بیش از ۱۰ میلیون نفر در ۲۱۸ کشور جهان زندانی می‌باشند که این مرکز اعلام کرده است آمار زندانیان در ایران از ۲۵۰ هزار به ۲۱۷ هزار نفر کاهش یافته است. آمار کلی و جزئی زندانیان در تمام کشورهای جهان در مدیریت آموزش و پژوهش سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های مردم‌نهاد نقش بسزایی ایفا می‌کند به نحوی که می‌توان بررسی وقوع جرم، پیشگیری از وقوع جرم، رفتار صحیح با زندانیان، حقوق زندانی و اصلاح قوانین کیفری و جزایی در کشورهای جهان را به عنوان مهمترین مولفه‌های پژوهشی دانست (این خبر در تاریخ ۲۱ بهمن ۱۳۹۱ به نقل از خبرگزاری مهر ذکر شده، در پرتال خبری ممتاز نیوز منتشر گردیده است).

۲. ۱۳۰ تا ۱۴۰ هزار نفر شهروندان ایرانی در فاصله سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۴ زندگی خود را پشت میله‌های ۲۲۷ زندان در سراسر کشور گذرانده‌اند. با آن که این تعداد زندانی حداقل ۴۰ هزار نفر کمتر از آمار زندانیان در ایران طی سال‌های قبل تر به رغم افزایش جمعیت است اما هنوز از لحاظ استانداردهای جهانی مطلوب به شمار نمی‌رود. به نظر می‌رسد که با طراحی معماری که مطابق با الگوهای روانشناختی اجتماعی باشد بتوانیم تاثیر بسزایی در آمار زندانیان و حتی بازگشت مجدد زندانیان داشته باشیم.

۳. مکتب جامعه‌شناسی شیکاگو سلسله وسیعی از موضوعات گوناگون را چه در تئوری و چه در پژوهش‌های تجربی، در برمی‌گیرد، اما شهرت آن پیش از هر چیز مرهون جامعه‌شناسی شهری آن و در درجه دوم به‌خاطر به‌وجود آوردن روشی است که کنشی متقابل نمادین نامیده می‌شود. ما نیز با توجه به موضوع بحث مسئله جامعه‌شناسی شهری را مورد تعمق بیشتر قرار می‌دهیم. این تفکر که شهرها به اندازه کافی شبیه هم هستند و وجوه تشابه بین دو شهر را می‌توان در سایر شهرها تعمیم داد، موضوع اصلی مطالعات دانشگاه شیکاگو زیر نظر دکتر رابرت پارک شد. پارک در سال ۱۹۱۵ مقاله‌ای تحت عنوان نظراتی درباره بررسی شهر، رفتار انسانی در محیط شهری به چاپ رسانید که توجه همه محافل علمی را به تحقیقات تجربی درباره شهرها و فرمول‌بندی منظم نظریات در یک مجموعه کلی، به خود جلب کرد. مقاله پارک مجموعه‌ای از مفاهیم را پدید آورد که انتخاب و قالب‌بندی مسائل و تفسیر منظم حقایق را ممکن می‌ساخت. بررسی‌ها و تحقیقات، این افکار را اشاعه داد که اجتماع شهری با رشد سازمان خود مجموعه‌ای از تمایلات، گرایش‌ها و رویادهایی است که در قالب نظری قابل تبیین است و می‌تواند موضوع مستقلی برای مطالعه گردد. مطالعات دانشگاه شیکاگو اصولاً از دیدگاه بوم‌شناسی (اکولوژیک) بود. یعنی به نواحی که در شهرها به‌صورت طبیعی شکل می‌گرفتند علاقمند بودند. نواحی که بدون طرح قبلی به‌وجود می‌آمدند و کارکرد داشتند. از این‌رو ارنست برگس و پارک دانشجویان فوق‌لیسانس و دکترای خود را به مطالعات بوم‌شناختی شهرها تشویق کردند که منجر به تحقیقات وسیعی در این زمینه شد.

می گیرد.

پیشینه تحقیق

پیشینه و زمینه نظری مباحث جرم شناسی شهری را باید حداقل از «مکتب جامعه شناسی شیکاگو»^۳ و «مطالعات اولیه اکولوژی شهری» مورد بررسی قرار داد. اواسط قرن نوزدهم نقشه برداری از توزیع و آمارگیری جرم آغاز شد. «گرلند» (۱۹۹۷) در قرن ۱۹ مطالعات بلندمدت و پیوسته ای را از مکانهای پرخطر ثبت نمود. «دل کارمن و رابینسون» (۲۰۰۰) در قرن ۱۹ به این مورد در آمریکا اشاره نمودند که جنایتکاری مجرمان، آسیب شناسانه و دلیل گرایانه بوده است. در همین زمان چنین دیدگاهی در اروپا شایع شده و تفکر جرم شناسانه برای بیش از یکصد سال حکمفرما شد. اگرچه سهم این رویکرد مورد تردید واقع شده، اما افرادی چون «دل کارمن» و «رابینسون» آنرا به طور غیرمستقیمی برجسته نمودند. با این وجود این ایده ها نقش قاطعی در کاربرد طراحی محیطی برای جلوگیری از گسترش مرض سل بین سالهای ۱۸۰۰ تا ۱۹۰۰ در آمریکا ایفا نمودند. این ایده ها بطور گسترده ای منعکس کننده سلامتی اجتماعی مبتکرانه ای در طول دوره متناظر بوده که پاسخی به بیماری همه گیر وبا در سال ۱۸۴۰ بوده است. «دل کارمن و رابینسون» مردم مبتلا به بیماری سل و مرتکبان رفتار جنایتکارانه را به ترتیب به عنوان عناصر نامطلوب و تهدیدهایی برای ایمنی جامعه آمریکایی دانستند. آنها همچنین تلاش های بدست آمده از طریق استراتژی «جلوگیری از جرم از طریق طراحی محیطی» را برای کنترل بیماری بیان نموده و به دلیل نوشته های آکادمیک در این زمینه در زمره بنیانگذاران آن رویکرد جای گرفتند. «بوتومز و وایلز» (۱۹۹۷) بیان نمودند که جنبش جدیدی توسط بررسی جنایات در سال ۱۹۶۰ ایجاد شد و به دنبال آن در سال ۱۹۷۰ با توسعه هایی در جرم شناسی، به تمرکز بیشتر روی جرم (تخلف) نسبت به متخلف ادامه یافت. اما در رابطه با فضاهای بازداشتگاهی مروری بر سابقه تحقیقات انجام شده

به شرح زیر است:

۱. «مدیریت سیستم بلندمدت زندان سال ۱۹۸۴»:
در این پژوهش مدیریت سیستم بلندمدت زندان ها در دراز مدت مورد مطالعه قرار گرفت. از نتایج این پژوهش زیر سوال بردن مساله محروم ساختن زندانی از یک زندگی عادی اجتماعی بود (یثربی، ۱۳۷۴، ص ۱۰۶).

۲. «سمت و سویی نوین در طراحی معماری زندان ۱۹۸۵»:
در این تحقیق، نسل جدید و تجزیه و تحلیل نحوه برخورد و خواسته های آنان در کشور آمریکا مورد مطالعه قرار گرفت. این گزارش ها سبب شد نحوه طراحی و مدیریت زندان های آمریکا به طور کلی تغییر یابد و آیین نامه ای تحت عنوان «سیستم توجیهی طرح زندان ها» . P.D.B.S منتشر شود.

۳. «آیین نامه های سیستم توجیهی طراحی زندان (P.D.B.S)»:
در آیین نامه . P.D.B.S قواعد لازم طراحی زندان و استانداردهای آن مطرح و از سال ۱۹۹۱ میلادی تمامی زندان های آمریکا طبق این آیین نامه طراحی و مدیریت شدند. از مبانی مشخص این آیین نامه تفکیک بخش های مجزا زندانیان، طراحی محیط و محوطه زندان و تخصص پرسنل می باشد و همچنین روابط بین زندانی و پرسنل و روابط بین زندانیان مورد توجه قرار گرفت.

از پژوهش هایی که در زمینه ویژگی های اجتماعی زندان و زندانیان صورت گرفته می توان به پایان نامه هایی اشاره کرد: ۱. بررسی و ویژگی های شخصیتی مجرمین: در این تحقیق ساختار شخصیتی مجرمین، طبقه بندی مجرمین، ارتباط عواملی چون سن، سواد، تاهل، جنسیت، موقعیت تولد، تراکم جمعیت و شغل با انواع جرایم مورد مطالعه قرار گرفته است. سپس چهار گروه از مجرمین با جرایم سرقت، انحرافات جنسی، سوءاستفاده مالی و مواد مخدر در زندان مرکزی کاشان بررسی شدند. ۲. «مرکز اجتماع درمان مدار مشهد»: مرکز اقامتی و درمانی معتادین، هدف پژوهش تاسیس مرکزی جهت نهادینه کردن بیماری اعتیاد به جای جرم

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

به عبارت دیگر محیط مجموعه شرایط و عواملی است که تاریخ، طبیعت، جامعه، روابط فردی و ویژگی‌های خانوادگی می‌سازد و از درون و برون فرد را در بر می‌گیرد و می‌پروراند تا جایی که برخی از اندیشمندان عقیده دارند که انسان زاده محیط خود است» (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۷۳).

در این رابطه باید گفت که مرکز مطالعات بین‌المللی زندان‌های جهان سال‌هاست که با جمع‌آوری آخرین آمار زندانیان جهان، بیش از ۲۲۰ کشور توانسته است بستر مناسبی برای تحقیقات و پژوهش‌های کارشناسان، جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان فراهم کند؛ البته این آمار نمی‌تواند به طور صد در صد صحیح باشد، زیرا در بعضی از کشورها همچون آمریکا و رژیم اشغالگر قدس زندان‌های مخفی مانند ابوغریب و گوانتانامو وجود دارد که آمار زندانیان به طور رسمی اعلام نمی‌شود. بر اساس آخرین آمارهای این مرکز که روز قبل اعلام شد آمار زندانیان ایران در این پایگاه اینترنتی از ۲۵۰ هزار به ۲۱۷ هزار نفر کاهش یافته است. بر اساس این گزارش، ۲۲۲ کشور جهان آمار زندانیان خود را به این مرکز جهانی هر ۶ ماه یک بار اعلام می‌کنند که بر اساس آخرین آمارها کشور دانمارک با ۸ زندانی کمترین و آمریکا با بیش از ۲ میلیون و ۲۳۹ هزار زندانی بیشترین آمار زندانیان جهان را از آن خود کرده است. همانگونه که انسان در شرایط اقلیمی و نیز شرایط زیستی خاص که از پیش وجود داشته و بر رفتار وی تاثیر می‌گذارد، افراد و اجتماعات را نیز سنت‌های قومی، آداب و رسوم اجتماعی، سازمان‌ها و نهادهایی احاطه کرده که محیط اجتماعی آن‌ها را تشکیل می‌دهد. لاکاساین می‌گوید: «بزهکاری یک میکروب اجتماعی است. این میکروب در محیطی که آمادگی پروراندن تبه‌کار نداشته باشد بروز نکرده، جرمی اتفاق نمی‌افتد. بدین اعتبار، هر جامعه بزه‌کارانی دارد که شایسته همان جامعه هستند زیرا محیط اجتماعی بر اثر عوامل مختلف در فرد اثر کرده او را به ارتکاب جرم

بودن اعتیاد و کاهش برگشت‌پذیری معتادان به مصرف مواد (عود) و آگاه‌سازی و مصون‌سازی فردی و گروهی افراد در اجتماع و الگوسازی است. با توجه به الزام وجود همه روش‌های درمانی در زمینه اعتیاد و نگاهی کلان به زیان‌های اعتیاد و عوارض آن در جامعه و با توجه به اینکه به این روش درمانی (اجتماعی درمانی) روشی جامع از خانواده و فرد و گروه و کار و تفریح درمانی می‌باشد و موفق‌آمیز بودن آن در دیگر جوامع نیاز به وجود داشتن این مرکز با اهداف گفته شده و مدنظر احساس می‌شود. ۳. «مجتمع بازپروری معتادین مهیار استان اصفهان»: هدف این تحقیق تاثیر آموزش و مشاوره گروهی بر تغییر نگرش معتادین است جامعه آماری شامل افراد مرکز بازپروری معتادین مهیار اصفهان در سال ۱۳۷۵ است، شیوه پژوهش از نوع شبه‌تجربی است. نتایج حاصله حاکی از این مطلب است. گروهی که تحت روش آموزش مستقیم قرار گرفته‌اند، تغییر معنی‌داری در نگرش معتادین نشان داده نشده، در صورتیکه گروه دوم که تحت مشاوره گروهی قرار داشتند تفاوت معنی‌داری با سایر گروه‌ها دارا بودند.

ادبیات نظری

از نیمه اول قرن ۱۹ عده‌ای از دانشمندان عوامل عمومی بزهکاری را مورد بررسی قرار دادند و به تاثیر «عوامل درونی» که شامل عوامل فردی، روانی، جسمی می‌شد و «عوامل محیطی یا بیرونی» که شامل محیط اجتماعی، جغرافیایی، اقتصادی و سیاسی تقسیم‌بندی کردند و با انتشار افکار و عقاید خود در برابر عواملی که مورد تایید زیست‌شناسان، پزشکان، روان‌پزشکان و روان‌شناسان قرار داشت، فصل جدیدی در جرم‌شناسی مطرح شد که به شرح عامل محیطی یا بیرونی و اهمیت انتخاب عامل اجتماعی خواهیم پرداخت. «عوامل بیرونی محیطی به مجموعه عواملی که از خارج ارگانسیم را در بر می‌گیرد و در آن اثر می‌کند محیط گویند.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۰

می‌کشاند» (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۲۶).

محیط خانوادگی اولین محیط اجتماعی است که فرد در آنجا چشم به دنیا گشوده و رشد خود را از آنجا آغاز می‌کند. در سنین اولیه زندگی با اینکه کودک هنوز راه نمی‌رود و حرف نمی‌زند لیکن تمام حرکات اطرافیان خود را تقلید و رفتار و کردار اطرافیان در ضمیر او حک و شخصیت طفل پی‌ریزی می‌گردد. از اواخر قرن ۱۹ دانشمندان با تحقیق و پژوهش اجتماعی و بررسی آمارهای کیفی، تاثیر وضع محیط خانوادگی را در بروز جرائم تایید و اذعان داشتند که وضع محیط خانوادگی رابطه مستقیم با بروز حالت خطرناک و ارتکاب جرم دارد برای بررسی این تاثیر باید محیط تشنج خانوادگی، رابطه طفل با والدین، از هم گسیختگی خانواده، رفتار و کردار والدین، روابط عاطفی و تربیتی والدین، موفقیت طفل در سلسله مراتب خانوادگی و محیط مسکن ارزیابی و مورد کارشناسی قرار گیرد (دانش، ۱۳۶۹، صفحه ۵۶).

«میشل فوکو» در گفت و گوی به چاپ رسیده توسط نشریه ی شانز شماره ۲۲؛ اکتبر ۱۹۷۷ می‌گوید:

«جامعه در همه جا، در خیابان، در محل کار، در خانواده و سایر مکان‌ها با مسائل و مشکلاتی روبرو است و ما روان‌پزشکان کارگزار نظم اجتماعی هستیم. مسئولیت این است که این بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌ها را سامان دهیم. ما مسئول بهداشت عمومی هستیم. این رسالت حقیقی روان‌پزشکی است. این فضای روان‌پزشکی و افق تولد آن است. این دلیل بر آن نیست که یک کارکرد پزشکی و یک کارکرد پلیسی هیچ ارتباطی با هم ندارند، بلکه صرفاً تشدید و استحکام خویشاوندی شبکه-مندی است که هرگز از عمل باز نمی‌ایست» (فوکو، ۱۳۹۰، ص ۴۴).

با توجه به بیان این مسأله نیاز به داشتن «محیط معماری برای کارکرد مناسب علم روانشناختی اجتماعی» کاملاً مشهود می‌باشد:

۱. در سال ۱۸۱۶ «زندان آبرن» در نیویورک بهترین

زندان دنیا لیاقت صلاحیت و تکرار در نقاط مختلف جهان را دارد. حتی برخی از کشورهای اروپایی متخصصینی جهت بررسی و تحقیق سیستم آبرن به آمریکا فرستادند. محور اصلی نظام آبرن سکوت بود و هیچ صدایی به جز صدای راه رفتن زندانیان به گوش نمی‌رسید. این سکوت پیامدهایی را داشت، امنیت و اصلاح مجرمین و زندانی‌هایی که با هم ارتباط نداشتند، نمی‌توانستند برنامه‌های فرار از زندان را تنظیم نمایند. پس از تحقیقاتی مسئولین متوجه شدند که این نظام نه تنها خطر جدی برای جسم و روان انسان داشت بلکه هیچ‌گونه تغییری در رفتار و کردار مجرمین میسر نمی‌شد زیرا درصد قابل توجهی از زندانیان به زندان پس از آزادی برمی‌گشتند.

۲. نمونه رفتار در معماری و مدیریت زندان، «زندان وودبرن» نیویورک آمریکا تاسیس ۱۹۳۵ بود: هرچه بر شما می‌آید ببینید و صبور باشید؛ چراکه طلا در آتش امتحان می‌شود. این کلمات به عنوان غذای روح بالای در ورودی سالن غذاخوری زندان وودبرن حک شده بود. مشابه این جمله در سرتاسر زندان یافت می‌شود. منظور از این جمله روحیه دادن و الهام بخشیدن به زندانیان بود. این زندان مملو از تصاویر جرم، تنفر و عدالت و صلح بود. کتاب نمایانگر قانون، ساعت شنی سمبل زمان، آلفا و امگا اولین و آخرین حرف الفبای یونانی به روایت آفرینش، تولد، مرگ و برانگیخته شدن در انجیل. برخی تصاویر هم شگفت آور بودند. تصاویر یک مجرم که زنجیر به دست و پایش بسته شده و یک قاضی، غرق در کتاب قانون و حقوق، بی‌تفاوت نسبت به مجرم کنار او بود. سایر جزئیات معماری این زندان بسیار تزئینی بود. نقوش متنوع، آجرهای رنگین، لوسترهای آهنی، کابل‌های استیل به جای دستگیره و حکاکی تصاویر زیبا در چوب و سنگ. به نظر می‌آید که چنین نکات ظریف و زیبایی مناسب محیط زندان نباشد ولی زندانیان آن زمان اظهار داشتند که همین نکات ظریف اثر آرامش دهنده‌ای

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

بر زندانیان داشته است.

در ادامه به برخی از تعاریف در رابطه با ادبیات تحقیق اشاره می‌شود:

۱. «**شخصیت**»: مجموعه‌ای سازمان یافته و واحدی متشکل از خصوصیات نسبتاً ثابت و دائمی است که روی هم، یک فرد را از فرد دیگری متمایز می‌سازد (شاملو، ۱۳۷۰، ص ۱۳). بنابراین شخصیت شامل الگوهای رفتاری، افکار و هیجان‌های فردی است که نحوه سازگاری فرد را با محیط فراهم می‌سازد. شخصیت هم ریشه زیستی، درونی دارد و هم ریشه بیرونی دارد.

۲. «**جرم**»: هنوز تعریف دقیقی از جرم که در کلیه زمان‌ها و مکان‌ها مورد تایید همگان باشد در دست نیست و هر یک از دانشمندان بنابر رشته تخصصی خود تعاریفی را ارائه داده‌اند. جامعه‌شناسان جرم را یک پدیده اجتماعی دانسته‌اند «دورکیم» که از شرایط فرهنگی و تمدن هر جامعه ناشی می‌شود. جرم می‌تواند از تضاد موجود بین عمل فرد و مصالح اجتماعی حاصل شود. از نظر قضایی جرم به عنوان رفتار عضوی از اعضاء جامعه که مخل نظم و مضر به حال دیگران است و نقض قانون را به دنبال دارد، تعریف می‌شود. جرم از دیدگاه فقهی عبارت است از ارتکاب هر فعل حرام یا ترک امر واجبی که شارع آن را ممنوع کرده است. در قانون مجازات اسلامی ایران مصوبه ۱۳۷۰/۱۰/۳ جرم عبارت است از هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد (صالح ولیدی، ۱۳۷۲، ص ۳۲-۱۸).

۳. «**طبقه بندی کلی جرایم**»: «کلنیارد و مییر» (۱۹۹۷) در باب بزه‌ها، جرایم و انحرافات اجتماعی^۱ آنان با قرار دادن جرایم و انحرافات در سه طبقه

کلی: «جرایم بر علیه اشخاص، جرایم بر علیه اموال و جرایم سیاسی»، به موارد مختلف جرایم و انحرافات در هر یک از طبقات سه‌گانه زیر اقدام می‌کنند: ۱. «جرایم شخصی بر علیه اشخاص»: شامل: ایراد ضرب و جرح، قتل، تجاوز جنسی، فحشا، اعتیاد جرایم علیه کودکان و سایر اعمال ضد اخلاقی و منافی عفت عمومی و ۲. «جرایم بر علیه اموال»: شامل: الف) سرقت: از مغازه، اتومبیل، بانکها، خانه‌ها، جیب‌بری؛ ب) جرایم مالی: جعل چک و صدور چک بلا محل، اختلاس، خیانت در امانت، تقلب در کسب و کار، رشوه خواری و غیره؛ ج) وندالیسم: خراب کاری و تخریب اموال عمومی؛ د) ایجاد حریق عمومی؛ ه) قاچاق کالا و مواد و احتکار؛ ۳. «جرایم سیاسی»: شامل: الف) جرایم مربوط به حقوق مدنی و اجتماعی. ب) جرایم دولتی: سوء استفاده از قدرت و امکانات دولتی، تقلب در انتخابات، توقیف غیر قانونی، فساد مالی و غیره. ۴. «**مجرم**»: مجرم شخصی است که با رفتار، افکار و گرایش‌های خود از الگو و هنجارهایی که وجهه مشخص یک گروه است فاصله می‌گیرد و در نتیجه به وسیله آن گروه مورد قضاوت قرار می‌گیرد (کی‌نیا، ۱۳۴۶، ص ۱۶).

۵. «**جرم شناسی**»: جرم شناسی علمی است که سعی دارد تا با بهره‌گیری از همه دانش‌های تجربی و انسانی به شناخت علل وقوع جرم بپردازد و با بهره‌گیری از این شناخت به ارائه شیوه‌های اصلاح و تربیت و انجام پیشگیری و بازسازی و بازپروری مجرمان اقدام نماید (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۶۹).

۶. «**زندان**»: به موجب ماده ۱۴ آیین‌نامه‌های زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب سال ۱۳۷۲ زندان محلی است که در آن متهمان و محکومان

۱. واژه Deviance در لغت به معنای عملی که به دور از هنجارها می‌باشد، است. انحراف اجتماعی از جمله مسائلی است که در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی بدان پرداخته می‌شود. انحراف صفت منسوب به برخی رفتارها یا اشخاص، نظیر بزهکاری یا بیماران روانی است. این موضوع از آراء متقدم آسیب‌شناسی اجتماعی اخذ شده است. جامعه‌شناسان، انحراف را نه‌مانند صفتی رفتاری یا نوعی شخصیت، بلکه به‌منزله ویژگی برخی وضعیت‌های اجتماعی یا کارکردهای ساختی نظام اجتماعی در نظر می‌گیرند. مجموعه صاحب‌نظرانی را که تعریفی از کج رفتاری (انحراف) ارائه داده‌اند می‌توان به دو گروه بزرگ تقسیم کرد: ۱. گروهی که کج رفتاری را پدیده‌ای واقعی و دارای صفتی می‌دانند که از رفتارهای بهنجار قابل تشخیص و تفکیک است (ننلر، ۱۹۸۴ و هرسی، ۱۹۷۳). ۲. دسته دوم آنانکه مدعی‌اند کج رفتاری لزوماً واقعی نیست و برخی افراد به اشتباه یا از روی غرض برچسب می‌خورند. از سوی دیگر صرف ارتکاب نوعی خاص از رفتار چنانچه عده‌ای متوجه نشوند یا قدرت انگ زنی نداشته باشند باعث می‌شود لزوماً فرد کج رفتار تلقی نشود. بنابراین از نظر این گروه اساساً این انگ است که کسی را کج رفتار می‌کند و نه نفس رفتار (ارمن و لاندمن، ۱۹۹۶؛ سیمون، ۱۹۹۶؛ بکر، ۱۹۷۳ و اریکسون، ۱۹۶۲).

دادن آن‌ها را با شخصیت زندانی‌ها، تشکیلات زندان‌ها، اصولی را که رعایت آن‌ها در بهبود وضع زندانی‌ها و آماده نمودن آن‌ها برای بازگشت به محیط عادی اجتماعی موثر است مورد بحث قرار می‌دهد و همچنین تکالیف و وظایف زندانی‌ها و حدود حقوق آنان را از موقع بازداشت و یا ضمن اجرای کیفرهای سلب آزادی و یا اقدامات تأمینی تعیین می‌کنند (دانش، ۱۳۶۹، ص ۹).

۸. «حقوق زندانیان»: اصطلاح حقوق زندانیان در سال ۱۹۳۳ در سومین کنگره بین‌المللی حقوق جزا و زندان‌ها پذیرفته و بدین گونه تعریف شد: مجموع قواعد و اصول قانونی که رابطه بین دولت و محکوم را از زمان شروع اجرای مجازات و یا تاریخ بازداشت تعیین می‌کند و طرز اجرای کیفر، روش اصلاحی، تربیتی و یا درمانی و تطبیق دادن آن‌ها با شخصیت بزه‌کاران و همچنین تشکیلات زندان‌ها و شرح وظایف مسوولین، کار در زندان‌ها، اصولی که رعایت آن‌ها مستلزم بهبود وضع زندانی‌ها و آماده نمودن آن‌ها برای بازگشت به زندگی اجتماعی است (دانش، ۱۳۶۹، ص ۱۰).

۹. «اجتماعی شدن مجدد»: واژه اجتماعی شدن مجدد به معنی بازگرداندن فرد به شرکت در جامعه و فعالیت‌های گوناگون اجتماعی می‌باشد (Campbell, R. & Henfie, L., ۱۹۹۵).

۱۰. «اصلاح مجرم»: اصلاح مجرم را می‌توان در بازتوانی، توانبخشی و کمک فرد برای دستیابی به سازگاری جسمی، روانی، اجتماعی و شغلی تعریف نمود (Campbell, R. & Henfie, L., ۱۹۹۵).

۱۱. «روانشناختی اجتماعی»: روانشناختی اجتماعی به مطالعه رفتار انسان می‌پردازد، اینکه چگونه مردم رفتار می‌کنند، چرا آن‌ها تحت شرایطی تغییر رفتار می‌دهند، چگونه تصمیم می‌گیرند، چگونه مردم به طرز فردی و گروهی رفتار می‌کنند، چگونه به زندگی ادامه می‌دهند و بالاخره در مورد چگونگی ارتباط فرد با جامعه و جامعه با فرد صحبت می‌کند.

با قرار حکم کتبی مقام قضایی موقتاً یا برای مدتی معین و یا به طور دائم به منظور اصلاح و تربیت و درمان نارسایی‌های اجتماعی و تحمل عمل کیفر نگهداری می‌شوند. مفهوم کلمه زندان تحت عنوان یسجن، امسک، وقف در آیات متعدد قرآن کریم ذکر شده است. در آیه ۳۵ سوره یوسف می‌فرماید: «یثم بدالهم من بعد ما راوالایات لیسجنه حتی حین»:

«آنان که دلایل روشن پاکدامنی و عصمت یوسف را دیدند باز چنین صلاح دانستند که یوسف را چندی زندانی کنند و به حبس فرستادند.» همچنین در آیه ۱۵ سوره نسا چنین مقرر گردیده: «واللاتی یاتین الفاحشه من نساءکم فاستشهدوا علیهن اربعة منکم فان شهدوا فامسکوهن فی البیوت حتی یتوفیهن الموت اویجعل الله لهن سبیلاً» «زنانی که عمل ناشایست کنند و چهار شاهد مسلمان بر آن‌ها بخواهید چنانچه شهادت دادند در این صورت آنان را در خانه نگه دارید تا عمرشان به پایان رسد یا خدا برای آن‌ها راهی پدیدار گرداند.» عده‌ای از فقها که به مشروعیت حبس کردن از نظر قرآن مجید معتقدند و به قسمت آخر آیه ۳۳ از سوره مائده تمسک می‌جویند که می‌فرماید: «اونیفوا من الارض... و می‌گویند مراد از نفی در این آیه زندانی کردن است (بکائی، ۱۳۶۸، ص ۳۰). در لغت نامه دهخدا آمده است: زندان جایی است که متهمان و محکومان را در آن نگاهدارند. این کلمه در فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی جای حبس پذیرفته شده است. در زبان پهلوی «زیندان»، ارمنی «زندن»، اوستی «زیندون» گفته می‌شده. محبس جایی که گناه کاران را در آنجا توقیف کنند: بندی‌خانه، سجن، دوستاخ، دوستاقخانه، بند، حصیر نام‌های دیگر زندان می‌تواند باشد. این واژه در فرهنگ عمید به معنای بندی‌خانه، محبس‌خانه و قیدخانه جایی که محکومان و تبه‌کاران را در آنجا نگهداری می‌کنند و محبس آمده است.

۷. «علم زندان‌ها»: علم زندان‌ها علمی است که انواع مجازات‌ها و اقدامات تأمینی، طرز اجرا و تطبیق

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۳

۱۲. «امنیت شهری»: امنیت (Security) در فرهنگ فارسی به معنای آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است. در «فرهنگ علوم رفتاری» نیز دو معنا از این واژه ارائه شده است: یک حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته های شخصی انجام می شود؛ و دوم احساس ارزش شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که در نهایت از سوی طبقه های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می شود. به طور اصولی، انسان برای رسیدن به اهداف والای انسانی بعد از برآوردن نیازهای فیزیولوژیکی نیاز به وجود امنیت و احساس امنیت دارد و در این میان مهم تر از امنیت، موضوع احساس امنیت است (Carmona, 2003, 107). برای امنیت تعاریف متعددی توسط نظریه پردازان علوم اجتماعی و امنیتی ارائه شده که به چند مورد اشاره می شود:

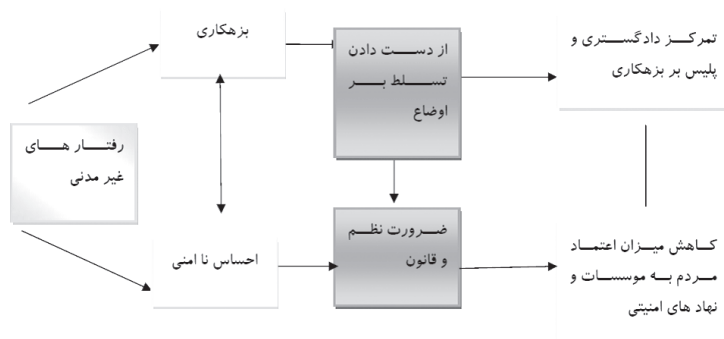
۱. «جان مورز»: امنیت رهایی نسبی از تهدیدهای زیان بخش و تضمین رفاه آتی است (ربیعی، ۱۳۸۳، ص ۱۰) و ۲. «ولفرز»: امنیت در معنای عینی، فقدان تهدید در برابر ارزش های کسب شده است و یا اینکه بگوییم حفظ ارزش ها معادل برقراری امنیت است. امنیت، از یک سو وسیله و از سوی دیگر هدف است و به لحاظ پیچیدگی، مفهومی جدال برانگیز است (بوزان، ۱۳۷۸، ص ۲۹).

۱۳. «نظم و امنیت»: «مبانی نظری نظم اجتماعی^۱ و امنیت» معطوف به فلسفه وجود این دو مفهوم و رابطه کنش متقابل آنها در جامعه می باشد و از بنیادی ترین مولفه های هر جامعه محسوب می شود. بنابراین در هر جامعه ای نتیجه عدم اجرای نظم و امنیت، اساسا از هم پاشیدگی آن جامعه را به دنبال خواهد داشت و در مقابل زیربنای هر سازمان پایدار اجتماعی متشکل از مولفه های بنیادی و متناظر آن از نظم و امنیت اجتماعی است. امنیت واژه ای با ابعاد و شاخصه های ذهنی ویژه است که به آرامش و سکینه درون و احساس رضایت از آرامش و آسایش موجود در ساحت محیط اشاره دارد. در واقع سخن در این است که هر آنچه امن متصور می شود، باید بتواند آرامش و فراغت ذهن را فراهم کند؛ یعنی پدیدآور احساسی در انسان باشد که او را به سوی رهایی از بیم و هراس رهنمون شود. بر این اساس، می توان معانی زیر را بر مفهوم امنیت متصور شد:

۱- امنیت دارای معانی آرامش و آسایش و ایمنی است (عمید، ۱۳۴۵، ص ۱۳۸).

۲- امنیت در فرهنگ فارسی به معنای آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است.

۳- همچنین امنیت از ریشه امن به معنی ایمنی،

نمودار ۱. اثرات ناامنی و بی نظمی در رفتارهای غیر مدنی؛ ماخذ: نگارنده.

۱. نظم اجتماعی مبین توقع های اساسی زندگی اجتماعی است. هر جامعه با هر نوع اعتقادات، سنت ها، گرایش های سیاسی و با هر سیستم حکومتی نیازمند داشتن نظم و ترتیب خاص برای اداره خود است. حتی جوامع اولیه انسان ها دارای نظم اجتماعی بوده است کما اینکه جنبه طبیعی این نظم را نمی توان نادیده گرفت. در جوامع ابتدایی این نظم به طور خودبخودی ایجاد شد اما با وجود تنوع و پیچیدگی، جوامع کنونی نیازمند قوانینی هستند که این نظم را ایجاد کنند. سنت ها، آداب و رسوم قومی هر جامعه به تنهایی تامین کننده نظم اجتماعی نیستند اما اهمیت هر یک حسب درجه وابستگی آنها به جامعه غیرقابل انکار است و قوانین و مقررات با توجه به سنت ها تدوین می شوند.

آرامش قلب و خاطر جمع بودن است.

۴- علاوه بر آنچه گفته شد، امنیت از ماده امن گرفته شده است که به گفته راغب در کتاب مفردات، به معنی آرامش خاطر و آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است (شریعتمداری، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۱۰۵).

عوامل تاثیرگذار بر جرم خیزی شهری

۱. «عوامل بیرونی یا محیطی»: به مجموعه عواملی که از خارج ارگانیزم را در بر می گیرد و در آن اثر می کند محیط می گویند. به عبارت دیگر، محیط مجموعه شرایط و عواملی است که تاریخ، طبیعت، جامعه، روابط فردی و ویژگی های خانوادگی می سازد و از درون و برون فرد را در بر می گیرد و می پروراند تا جایی که برخی از اندیشمندان عقیده دارند که انسان زاده محیط خود است (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۷۶). در بین عوامل محیطی یا بیرونی به محیط اجتماعی به طور اخص و به محیط جغرافیایی، اقتصادی و سیاسی به اختصار پرداخته می شود.

• «عوامل اجتماعی»: همانگونه که انسان در شرایط اقلیمی و نیز شرایط زیستی خاص که از پیش وجود داشته و بر رفتار تاثیر می گذارد، افراد و اجتماعات را نیز سنت های قومی، آداب و رسوم اجتماعی، سازمان ها و نهادهایی احاطه کرده که محیط اجتماعی آن ها را تشکیل می دهد. لاکاساین می گوید: «بزهکاری یک میکروب اجتماعی است. این میکروب در محیطی که آمادگی پروراندن تبهکار نداشته باشد بروز نکرده، جرمی اتفاق نمی افتد. بدین اعتبار، هر جامعه بزهکارانی دارد که شایسته همان جامعه هستند زیرا محیط اجتماعی بر اثر عوامل مختلف در فرد اثر کرده او را به ارتکاب جرم می کشاند» (همان، ص ۷۷).

• «عوامل جغرافیایی»: دانشمندان و فلاسفه از قرن ها پیش میزان تطابق انسان با آب و هوای فصول، موقعیت زمین و منابع طبیعی را مورد بررسی قرار داده اند و بر این عقیده اند که رفتار و

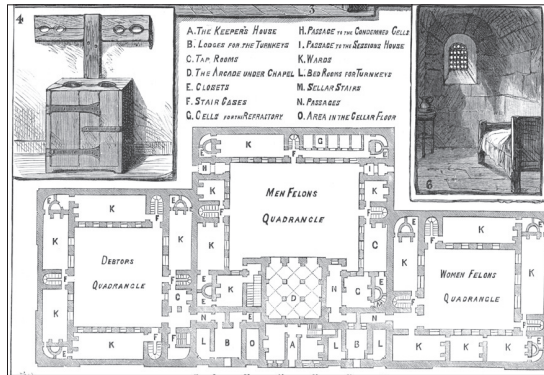
کردار گروه های انسانی تا حد زیاد تابع خصوصیات محیطی است که در آن به سر می برد. تأثیر محیط بر جامعه پیوسته در حال تغییر است و بشر همواره سعی داشته با پیشرفت علوم و امکانات نوین بر عوامل طبیعی در نتیجه بر سوانح و حوادث طبیعی مسلط شود و با این پیشرفت سطح زندگی را بالا ببرند. تلاش برای این تغییر و تحولات گاهی افراد را به طرف ارتکاب جرم سوق می دهد (کی نیا، ۱۳۴۶، ص ۲۰).

• «عوامل اقتصادی»: تأثیر عوامل اقتصادی در بزهکاری از قرن ها پیش توسط فلاسفه و دانشمندان، مورد بحث قرار گرفته است و برای حفظ نظم و امنیت در اجتماع، تعدیل ثروت و بهبود زندگی و معیشت برای طبقات رنجبر اجتماعی توصیه شده است. در بررسی تاثیر محیط اقتصادی در وقوع جرایم بایستی هم وضع اقتصادی عمومی و هم وضع اقتصادی شخصی به طور جداگانه مورد بررسی قرار گیرد. نوسانات و دگرگونی های اقتصادی سبب تحولات اجتماعی می گردد و به موازات این تحولات در زمان و مکان معین انواع جرایم و بیماری های روانی که منجر به بزهکاری می شود تغییر می یابند. مشکلات اقتصادی نقاب از چهره اشخاص بی کفایت برمی دارند. بزهکاری در چنین مواردی بیشتر مبین فقدان شخصیت است تا تأثیر خود بحران (کی نیا، ۱۳۴۶، ص ۲۰).

• «عوامل سیاسی»: نوع رژیم سیاسی در ازدیاد و تقلیل جرایم مؤثر است. سیاست های غیراصولی و اهمال سستی حاکم شرایط را برای بروز جرایمی خاص از قبیل تقلب در انتخابات، اخذ رشوه و اختلاس فراهم می کند. در کشورهایی که انقلاب صورت می گیرد، هر چند که تأثیر انقلاب در وقوع جرایم به طور عملی مورد تایید قرار نگرفته است ولی بهم خوردن نظم سازمان های امنیتی از قبیل پلیس، ژاندارمری و ارتش زمینه را برای ارتکاب جرایم مختلف مهیا می کند. در چنین وضعیتی عده ای از افراد با استفاده از این موقعیت به ارباب،

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

تصویر ۱ (سمت چپ). زندان قدیمی در شهر اومئو، سوئد؛ و تصویر ۲ (سمت راست). زندان بریدول؛ ماخذ: آرشیو نگارندگان.

در میان نیم سوزها هنوز در حال سوختن بود. سوختن قطعه های گوشت و تنه تقریباً چهار ساعت طول کشید. افسرانی که من و پسر من نیز جزو شان بودیم و دسته ای از کمانداران تا حدود ساعت یازده در آنجا ماندند.» (همو، همان، ص ۱۲).

سه ربع قرن بعد لئون فوشه در کتاب درباره «اصلاح زندان ها» این مقررات را برای «دارالتدیب» در پاریس نوشت: ماده ی ۱۷. روز زندانیان در زمستان ساعت ۶ صبح و در تابستان ساعت ۵ صبح آغاز می شود. در تمامی فصل ها مدت کار نه ساعت خواهد بود. دو ساعت در روز به آموزش اختصاص دارد و فعالیت های روزانه در زمستان ساعت نه شب و در تابستان ساعت هشت شب به پایان می رسد. این بود یک نمونه تعذیب و یک نمونه برنامه روزانه مجرمان. این دو جرم هایی یکسان یا نوع یکسانی از بزهکاران را مجازات نمی کنند، بلکه هر یک به خوبی معرف نوعی سبک کیفری اند. فاصله زمانی این دو کمتر از یک سده است. در زمان های گذشته مجازات هایی از قبیل زنده به گور کردن، سوزاندن، طعمه حیوانات درنده ساختن، کور کردن و انواع شکنجه های بدنی رواج داشته است. زندان محلی بوده که متهم را در آنجا نگهداری می کردند تا در روز دادرسی در دادگاه حاضر نمایند. معمولاً زندان ها در زیر قصرها و یا در قلعه ها بنا می شد و جای تاریک و ناسالم بود. زندانیان وضع تأسّف انگیز داشته

انتقام جویی و کسب ثروت نامشروع می پردازند و مرتکب جرایمی از قبیل قتل، سرقت، اخاذی و غیره می شوند (دانش، ۱۳۶۹، ص ۹۰).

پیشینه فضاهای بازداشتگاهی در تاریخ

بر اساس آنچه در تاریخ روایت شده است؛ اولین سند تاریخی اشاره دارد که «دامی ین» به جرم سوء قصد به جان پادشاه در دوم مارس ۱۷۵۷ محکوم شد که در برابر در اصلی کلیسا پاریس به جرم خود اعتراف و طلب مغفرت کند و از آنجا با یک پیراهن و مشعلی از موم مشتعل به وزن نزدیک به یک کیلو در دست در یک گاری به میدان گرو برده شود و بر قاقویی که در آنجا برپا شده است با انبری گداخته و سرخ سینه، بازوها، ران ها و ماهیچه های ساق هایش شکافته شود و دست راستش در حالی که در آن چاقویی را گرفته که با آن به جان پادشاه سوء قصد کرده با آتش گوگرد سوزانده شود و روی شکاف های ایجاد شده در بدنش سرب مذاب، روغن جوشان، صمغ گداخته، موم و گوگرد مذاب ریخته شود و سپس بدنش با چهار اسب کشیده و چهار شقه شود و اندام ها و بدنش سوزانده شوند، خاکستر شود و خاکستر هایش به باد سپرده شود (فوکو، ۱۳۹۰، ص ۱۱). همچنین در همان سند آمده است که:

«... مطابق حکم، تمامی بدن به خاکستر بدل شد. آخرین قطعه یافت شده از بدن او تا ساعت ده ونیم

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۶

واکثرا محکومین در زندان‌ها جان می‌سپردند. روحانیون مذهب مسیح اولین کسانی بودند که با ابراز تنفر از خونریزی خواستار تعدیل مجازات شده و مجازات حبس را به جای کیفر اعدام توصیه کردند و برای اصلاح و تربیت زندانیان اقدام و از زندان‌ها بازدید به عمل آوردند (تصویر شماره ۱ و ۲).

در سال ۸۱۷ میلادی در مجمع روحانیون مسیحی در رم، مقررات مربوط به اداره زندان‌ها تصویب و تأکید شد که زندان‌ها باید جنبه اصلاحی و تربیتی داشته باشند و برای نیل به این هدف، زندانیان باید به روش انفرادی نگهداری شده و به آنان کار دستی آموخته شود. اجازه خواندن کتب مذهبی را داشته و روحانیون در زندان‌ها، زندانیان را ملاقات و با نصایح سودمند آنان را به راه راست هدایت کنند. در -اجر ای تصمیمات مذکور در همان سال اولین زندان به روش انفرادی در رم بنا گردید. در سال ۱۲۶۶ میلادی مجمع عمومی روحانیون مسیحی به عنوان اینکه در روش انفرادی زندانی فرصت تأمل و تفکر را دارد و از تنهایی زجر کشیده و از عمل خود نادم و پشیمان می‌شود و با تحمل مشقت روان پاک و منزّه می‌گردد، اجرای روش مذکور را تأیید و تغییر نام زندان‌ها به ندامتگاه را تأیید کردند. در سال ۱۵۵۷ در لندن قصر متروکی به نام «بریدول» برای نگهداری ولگردان اختصاص یافت. در این زندان کار الزامی و روش‌های تربیتی در مورد محکومین اجرا می‌گردید. در سال ۱۵۹۹ در آمستردام، زندان خاصی جهت آموزش کار و تربیت مذهبی زندانیان افتتاح و از سال ۱۶۰۵ در این زندان روش انفرادی اجرا می‌گردید. در سال ۱۶۲۳ در ناپل زندانی برای تفکیک زنان از مردان اطفال از بزرگسالان به روش انفرادی بنا شد. در سال ۱۶۶۷ در فلورانس دارالتادیبی جهت تربیت جوانان تأسیس گردید. در سال ۱۷۰۳ در رم به امر «پاپ کلیمان» زندانی تربیتی جوانان به روش انفرادی به نام «سن میشل» بنا و این جمله در سر آن حک شده است: تنبیه بزهکاران با مجازات بی‌فایده است بایستی با روش خاص آنان را تربیت

کرد. در این زندان جوانان پسر کمتر از ۲۰ سال و اطفال طرد شده و در خطر به روش انفرادی توأم با کار نگهداری می‌شدند. در سال ۱۷۳۵ زندانی جهت نگهداری زنان به روش انفرادی در رم افتتاح شد. در سال ۱۷۸۷ در امریکا «بنژامین فرانکلین» که به اروپا مسافرت کرده و با افکار و عقاید هوارد و بنتام آشنا شده بود انجمن زندان‌ها را تشکیل و در سال ۱۷۹۰ در فیلادلفی ایالت پنسیلوانین آمریکا اولین زندان انفرادی را بنا نمود. در سال ۱۷۹۷ در انگلستان اولین زندان به روش انفرادی افتتاح شد. اجرای روش انفرادی نتایج اسف انگیز داشت و اغلب زندانیان پس از تحمل چند سال مجازات، مبتلا به بیماری‌های روانی شدند. در سال ۱۸۱۶ در ایالت نیویورک زندان ابرن افتتاح و زندانیان روزها دسته جمعی با هم کار می‌کردند ولی حق حرف زدن با یکدیگر را نداشتند و شب‌ها بطور انفرادی بسر می‌بردند. در سال ۱۸۱۵ در زندان سینگ روش ابرنین (رژیم مختلط) اجرا گردید. زندانیان روزها باهم کار می‌کردند و شب‌ها بطور انفرادی نگهداری می‌شدند. در فرانسه با تصویب قانون ۶ اکتبر ۱۷۹۱ مجازات حبس در سر ردیف سایر مجازات‌ها قرار گرفت و در قانون جزای ۱۸۱۰ سه نوع زندان با اعمال شاقه، دارالتأدیب و بازداشتگاه پیش بینی شد ولی عملاً زندانیان و بازداشتی‌ها در یک زندان نگهداری می‌شدند. در سال ۱۸۴۰ در استرالیا، روش تدریجی در مورد تبعیدشدگان اجرا گردید.

سیر تحول زندان‌ها در اسلام

با توجه به روایات در صدر اسلام محل ویژه‌ای برای زندانی کردن افراد وجود نداشته و اسیران را یا در مسجد بطور موقت نگه داشته و یا در میان مسلمین که با حکومت وقت همکاری صمیمانه داشتند تقسیم می‌کردند تا از آنان نگهداری نمایند. در حدیث آمده است که حضرت رسول (ص) مردی از طایفه بنی حنیفه که او را شمامه بن آنال می‌گفتند و بزرگ طایفه بود در مسجد مدینه

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۷

حبس کرد. حضرت رسول اکرم همواره زنجیر کردن اسرا و زندانیان را نهی می فرمودند (بکائی، ۱۳۶۷، ص ۳۱). در صدر اسلام زن و مرد زندانی از هم جدا نگهداری می شدند. در روایات آمده است که رسول اکرم (ص) افراد را در اتهام خون، حبس می فرمودند و در اتهامات دیگر، مقداری از روز را حبس می کردند. روش مذکور همان روش نیمه آزادی است که امروز در کشورهای متریقی اجرا می گردد. نخستین زندان در اسلام را حضرت علی (ع) در کوفه از بوریای فارس ساخت و آنجا را نافع نامید و سپس زندان دیگری از خاک و گل بنا کرد اسم آنجا را مخیس به معنای خار کردن، نرم کردن گذاشت. کیفر حبس بر پایه تفکر اصلاحی و توبه بوده است. همچنین از حضرت علی (ع) نقل شده است که آن حضرت به افرادی از زندانیان که قصد حضور در نماز جمعه را داشتند اجازه می داد که به نماز جمعه بروند و بعد از اتمام نماز دوباره به زندان برگردانده می شدند. ایشان مرتباً از زندان ها بازدید به عمل می آوردند و از احوال زندانی ها جویا می شدند. علاوه بر تامین معاش و اداره آنان برنامه تهنیدی، آموزش قرآن و فراگرفتن سواد خواندن و نوشتن سخت مورد توجه آن حضرت بود (همان، ص ۲۷۶). یکی از بازاری ها به امام خیانت کرد و آن حضرت به رفاعه که زندانبان محکوم بود نوشت: «چنانچه کسی برای او غذایی و نوشابه ای و یا رختخوابی آورد از آن جلوگیری مکن. دستور بده زندانیان را به جز ابن هرمه هنگام شب برای تفریح و هوا خوری به حیاط زندان بیاورند چنانچه در مورد ابن هرمه نیز احتمال خطر ندادی او را هم به همراه دیگران به خارج زندان بیاور». حضرت علی (ع) مرتباً از زندان ها بازدید و از احوال زندانیان جویا می شد. در زمان عمر بن خطاب که سرزمین مسلمانان وسعت یافت و بر تعداد امت مسلمانان افزوده شد نیاز جامعه به زندان بیشتر مشهود گردید. عمر در مکه خانه ای را از سفوان بن امیه به چهار هزار درهم خرید و به زندان اختصاص داد. پس از آن زندان هایی

در شهرهای مختلف بنا و اکثر آنها به نام همان شهر نامیده شدند. از ویژگی های زندان های آن زمان تفکیک زندانیان به شرح زیر بود: ۱. زندان خاص بدهکارانی که به علت عدم پرداخت بدهی بازداشت می شدند؛ ۲. زندان مخصوص سارقین؛ و ۳. زندان سایر خطاکاران.

در زمان خلافت امویان زندان های متعددی در حجاز، عراق و شام احداث شد. شهرت اینگونه زندان ها به علت شخصیت هایی بود که در آن زندانی بودند. بدترین زندان دوره بنی امیه، زندان واسط در عراق بود بطوری که مورخین نقل کرده اند ۱۸۰ هزار نفر زن و مرد در محوطه وسیعی بدون سقف و پوشش در آنجا نگهداری می شدند. حبس با شکنجه توأم بود و زندانیان را با زنجیرهای آهنی می بستند گاهی خلیفه ای به حکومت می رسید و با صدور عفو زندانیان را آزاد می کرد و الا زندان محل مرگ تدریجی بود. به مرور زمان عده ای از اتباع کشورهای دیگر در بین مسلمین به حکومت رسیدند با نهایت قساوت و شقاوت انواع شکنجه هایی را که در کشورشان متداول بود به مورد اجرا گذاشته و از هر گونه ظلم و بی رحمی دریغ نداشتند. در دوره عباسیان زجر و شکنجه به نهایت شدت رسید و دو نوع زندان وجود داشت:

۱. زندان های خصوصی که اتاق تاریک و نمناک و یا چاه های عمیق بود که در آنجا زندانی را با مار و سوسمار و حشرات موزی نگهداری کرده سپس در مدت چند روز از بین می رفتند.
۲. زندان های عمومی که از قرن چهارم در منازل پیشکاران خلفا احداث گردید و غالباً متهم را با افراد خانواده اش برای انتقام جویی حبس می نمودند (همو، همان، ص ۴۱۷).

سیر تحول معماری زندان ها در ایران

با اینکه راجع به وضع زندان های ایران در دوران باستان اسناد و مدارکی در دست نیست، اما آنچه که مسلم است در قلعه ها زندان هایی بنا می شد و پادشاهان و حکمرانان مخالفین خود را در آنجا

موسی ابن جعفر علیه السلام در زندان هارون الرشید مدتی در زنجیر بوده است، برای جلوگیری از فرار زندانیان وسط قطعه چوبی به طول ۶۰ و به قطر ۲۰ سانتی متر را به اندازه کف پای زندانی تراشیده و پای زندانی را در آن قرار می دادند و بعد قطعه چوبی را بوسیله میخ های بزرگی که به «گل میخ» معروف بود روی آن می کوبیدند تا مانع خروج پا از آن شود (پیرنیا، ۱۳۶۲، صص ۱۹۶ و ۲۰۶).

در سال ۱۳۹۲ شمسی دولت ایران به منظور سروسامان دادن به وضع نظمیة شهربانی کشور، عده ای مستشار از کشور سوئد استخدام کرد. مستشاران سوئدی ابتدا نظام نامه محابس یا همان آیین نامه زندان ها را تهیه کردند که در سال ۱۲۹۸ شمسی به تصویب هیئت دولت رسید. در این آیین نامه زجر بدنی و زنجیر کردن زندانیان ممنوع گردید. در دوره سرتیپ درگاهی رئیس شهربانی وقت نظام نامه تشکیلات محابس و توقیف گاه ها و وظایف مأمورین و مستخدمین آن ها تهیه و در ۳۱ شهریور ماه ۱۳۰۷ شمسی به تصویب هیئت وزیران رسید و در همان سال نظام نامه اجرای حکم اعدام نیز تصویب و به مورد اجرا گذارده شد. در سال ۱۳۰۸ شمسی اولین زندان ایران، زندان قصر جهت نگهداری ۶۰۰ نفر محکوم بنا گردید. پس از شهریور ۱۳۲۰ تحت تاثیر علل ناشی از جنگ جهانی دوم به تعداد بزهکاران ایران مانند اکثر کشورهای جهان افزوده شد و زندان ها را با کمبود جا مواجه ساخت. در ۲۱ مهرماه ۱۳۴۷ اولین آیین نامه زندان ها با توجه به اصول علم زندان ها به تصویب رسید و در سال ۱۳۵۴ آیین نامه مذکور اصلاح شد لیکن به علت عدم امکانات، اکثر مفاد آن اجرا نگردید. لذا می توان گفت:

۱. تحول زندان های ایران قبل از پیروزی انقلاب: قبل از پیروزی انقلاب اسلامی نهضت مقررات راجع به زندان ها در سال ۱۲۹۸ ه.ش مبنی بر نظام نامه مجالس و توقیف گاه ها به تصویب رسید و پس از آن نظام نامه ها قوانین و آیین نامه های مختلفی چون نظام نامه مجالس و توقیف گاه ها مصوب سال

زندانی و سپس به وضع فجیع از بین می بردند. حبس جزء مجازات ها نبود بلکه وسیله ای برای از میان بردن بی سر و صدای اشخاص بلند مرتبتی بود که وجودشان برای کشور و یا پادشاه خطر داشت. قلعه مستحکمی در گل گرد در مشرق شوشتر در خوزستان بود که «گیل گرد یا اندهشن» نام داشت و آنرا «نوشبرد یا قلعه فراموشی» نیز می خواندند زیرا نام زندانیان و حتی آن مکان را کسی نباستی بر زبان می آورد. خلع در تاریخ نقل شده که قباد پادشاه ایران به مذهب مزدک گروید نجباء و روحانیون اجتماع کرده او را خاع و جاماسب برادر او را بر تخت نشاندند جاماسب برادر خود قباد را در سال ۴۹۸ میلادی در قلعه فراموشی حبس کرد. پس از فتح مسلمین نیز هر حاکم و صاحب نفوذ در حوزه قدرت خود، محلی را برای حبس کردن افراد بنا نموده و متهمین را در آنجا نگهداری می کرد و زندانیان وضع رقت باری داشتند. قدیمی ترین زندان بزرگ در تهران زندانی به نام انبار شاهی بود که در زیر نقارخانه ارک محل فعلی بانک ملی بازار قرار داشت و زیر نظر حاجب الدوله رئیس تشریفات اداره می شد. فراش باشی رییس اجرائیات و فراش ها نگهبانان انبار شاهی بودند. غذای زندانیان بسیار ناچیز بود و مردم به عنوان نذر گاهی از سوراخ زندان غذا و خوراکی برای زندانیان می انداختند. اصلاح سر و صورت، حمام و نظافت وجود نداشت. زندانیان ده الی چهارده نفری به وسیله زنجیری که دارای طوقهای متعدد آهنی بود بهم متصل می شدند و انتهای زنجیر را از سوراخ درب اطاق زندان به خارج برده و به وسیله میخ آهنی بزرگی مانند افسار به زمین می کوبیدند. فاصله طوق ها از هم ۱۰ سانتی متر بود و به هریک از زندانیان دو شاخه چوبی به طول ۲۵ الی ۳۰ سانتی متر داده می شد تا هنگام خستگی و فشار زنجیر در گردن، آن را زیر طوق قرار دهند تا از سنگینی آن کاسته شود. زندانیان هنگام قرار دادن طوق به گردن خویش آن را می بوسیدند. زیرا معروف است که حضرت

وجود دارد. این نوع زندان برای نگهداری آن دسته از محکومینی است که به تشخیص مقامات قضایی یا شورای طبقه بندی نگهداری آنان در سایر زندان ها و موسسات مصلحت نباشد. در این نوع زندان در صورت امکان محکوم شب ها در اتاق انفرادی نگهداری می شود و روزها به طور انفرادی یا گروهی از برنامه های آموزشی، حرفه ای و ورزشی استفاده می نمایند و یا در کارگاه های داخل زندان به کار گمارده می شود.

زندان نیمه باز

در ماده ۵، ۶، ۷، ۸ آیین نامه زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۳۷۲ آمده است که زندان نیمه باز در حد متوسط حفاظت، زندانی است که محصور بوده و زندانیان به صورت گروهی با تعداد کافی مامور مراقب بدون اسلحه به کار اعزام می گردند و پس از خاتمه کار مجدداً به آسایشگاه های خود عودت داده می شوند. زندان نیمه باز مخصوص نگهداری افراد زیر است: محکومان به جرایم غیر عمدی؛ محکومان به حبس تعزیری تا دو سال؛ محکومان به حبس بیشتر از دو سال به شرط تحمل یک سوم محکومیت در زندان بسته؛ محکومان به حبس دائم پس از تحمل سه سال محکومیت.

زندان باز

در ماده ۱۴ آیین نامه زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۳۷۲ آمده است که زندان باز زندانی است بدون حفاظت و مامور مراقب، که زندانی مدت محکومیت خود را در آن با اشتغال به کار یا به خدمت می گذرانند و حق خروج از زندان را ندارند و زندانی در شب به نزدیک ترین آسایشگاهی که به این منظور تعیین شده است، استراحت می نماید. زندان باز مخصوص نگهداری افراد زیر است: محکومان به جرایم غیرعمدی؛ محکومان به حبس تعزیری تا دو سال پس از گذراندن یک چهارم مدت محکومیت در زندان نیمه باز؛ محکومان به حبس تعزیری بیشتر از دو سال پس از گذراندن یک دوم مدت محکومیت در یکی از زندان های بسته یا

۱۳۰۷ مورد تصویب قرار گرفت. سپس قانون راجع به وادار کردن محبوسان غیرسیاسی به کار مصوب سال ۱۳۱۴ و در پی آن نظام نامه زندانیان مصوب هیات وزیران به سال ۱۳۱۵ و در ادامه آیین نامه اجرایی قانون مربوط به تشکیل دادگاه های اطفال قانون اصلاح و تربیت مصوب ۱۳۴۷ به تصویب رسید و سرانجام آیین نامه زندان ها و موسسه های صنعتی و کشاورزی وابسته به زندان ها در سال ۱۳۵۴ تصویب شد.

۲. تحول زندان های ایران بعد از پیروزی انقلاب: پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن سال ۱۳۵۷ تغییرات اساسی در ایران بوجود آمد. از جمله این تغییرات، تغییر در زندان های کشور بود و براساس مصوبه شورای انقلاب اسلامی در تاریخ ۱۳ شهریور ۱۳۵۸ زندان ها از شهربانی منفک و به شورای سرپرستی زندان ها محول شد و سپس در بهمن سال ۱۳۶۴ با تصویب مجلس شورای اسلامی به سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تبدیل شد.

بیان یافته ها و تحلیل

زندان در ایران قدمت زیادی دارد که در این جا مطرح نخواهد شد و اشاره ای بس است که طبق شواهد تاریخی زندان و حتی کیفر حبس هر چند در مواردی نادر که از ۵۵۰ قبل از میلاد حضرت مسیح (ع) شروع می شود، در ایران باستان نیز وجود داشته است. به همین دلیل در مورد تعریف و انواع زندان فقط به شرح و تفسیر قسمت هایی از آیین نامه های موجود زندان بسنده می شود. در ادامه برخی از تعاریف و اصول و تحلیل نمونه های موردی به اختصار اشاره می شود.

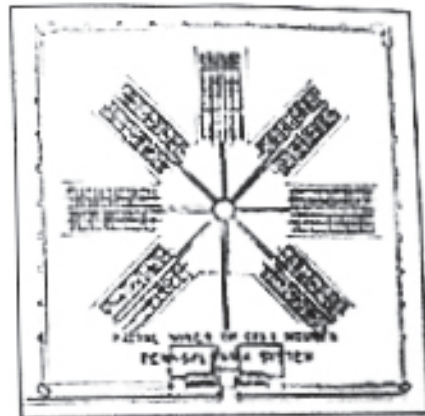
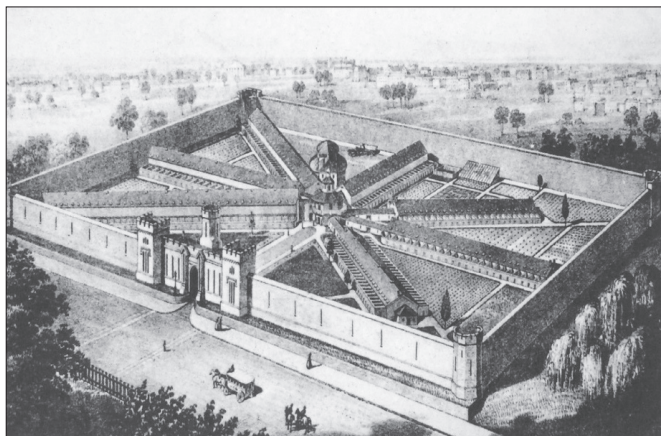
زندان بسته با حفاظ کامل

در ماده ۴ آیین نامه زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۳۷۲ آمده است که زندان بسته با حفاظ کامل زندانی است که کاملاً محصور بوده و دارای برج های دیدبانی باشد. در جداره خارجی زندان بسته ماموران مسلح، مامور مراقب و پاسداری

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۰

تصویر ۳ و ۴. الگوی شعاعی زندان و پلان الگوی شعاعی زندان؛ ماخذ: www.norfrisco.com

است. این سه نمونه به طرح‌های صلیبی، مثلثی و مستطیلی تقسیم شده‌اند. طرح‌های صلیبی یک نوعی از الگوی شعاعی می‌باشند. که در نمونه‌های اخیر آن، ابعاد کوچک‌تر و طول راهروها کمتر شده است. معابر در سه جهت به سلول‌ها منتهی می‌گردد و بال چهارم به صورت یک مجمع عمومی عمل می‌کند ولی کماکان فضای موجود خشک می‌باشد» (Fairweather, L. & conville, S). ۲۰۰۰، p18.

۲. «الگوی مثلثی»: نمونه دوم طرح مثلث یا سلول‌هایی در اضلاع می‌باشد. این نوع طراحی دارای جوی دوستانه و گرم‌تر بوده و احساس فضای بسته زندان در آن کمتر ایجاد شده است. ترکیب و تراکم این نوع طراحی در سایت‌های نه چندان بزرگ قابل اجرا می‌باشد. با وجود فضای صمیمی و گرمی که در داخل بنای این فرم از طراحی وجود دارد. نقشه‌هندسی آن به نظر خشک و سرد رسیده و فضای منظمی را القا می‌کند. ساختار و هزینه اجرای آن نسبت به فرم‌های دیگر بسیار گران‌تر بوده و اصولاً اقتصادی نمی‌باشد (پلان ۱ و ۲).

۳. «الگوی مستطیلی»: سومین طرح یا الگو فرم مستطیل می‌باشد. این نمونه به عنوان طرحی کامل برای زندان‌های آینده در نظر گرفته شده است. در این طرح تقسیم بندی سلول‌ها در چهار ضلع مستطیل بوده و فضای عمومی در وسط

نیمه باز؛ محکومان به حبس دائم پس از گذراندن پنج سال از مدت محکومیت.

سیر تحول معماری زندان

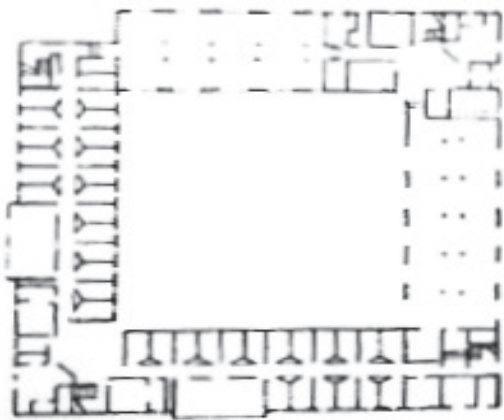
در طول قرون طرح معماری زندان‌ها و نحوه مدیریت آن‌ها تغییرات بسیاری یافته است و همواره منعکس کننده جامعه‌ای که آن را در بردارد بوده است. همانطور که در بخش‌های پیشین مطرح شد در طول قرن هجدهم مراکز جهت نگهداری مجرمین در اروپای غربی و ایالات متحده ظهور یافتند. نیت و هدف تبییه همراه با رفتار وحشیانه و غیر انسانی تاثیر قوی بر الگوهای اولیه معماری زندان‌ها داشتند. زندان‌ها به قصد داشتن یک ظاهر بسیار خشن و وخوف هم در داخل و هم از خارج بنا می‌شدند. جمله امیدهایت را رها کن، تو که وارد اینجا می‌شوی.

۱. «الگوی شعاعی»: «طراحی زندان‌ها در قرن هجدهم بصورت حرکت شعاعی و یا راهروهای طولانی انجام می‌گرفت. سلول‌هایی در طرفین راهروها تعبیه شده و کنترل و نظارت به صورت مرکزی انجام می‌شد. این الگو احساس خوشایندی را برای زندانیان ایجاد نمی‌کرد و موجب تشدید احساس اسارت و محرومیت در آن‌ها می‌گردیده است. در قرن حاضر طرح و شکل زندان‌ها تغییرات عمده‌ای نموده و تنوع بیشتری پیدا کرده. اما فقط سه فرم مورد علاقه و پسند طراحان قرار گرفته

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۱

پلان ۳ و ۴. الگوی مستطیلی زندان و الگوی مستطیلی زندان؛ ماخذ: Fairweather, L., & conville, S., ۲۰۰۰, ۱۷۷

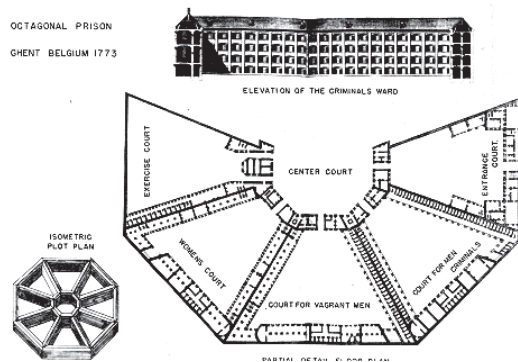
مجموعه قرار دارد. اشکالات موجود در راه‌روهایی که جهت دار و خشک بود در این فرم وجود نداشته و فضای گرم‌تر و صمیمی‌تر ایجاد می‌نماید. هزینه این الگوی طراحی کمتر از شکل مثلی می‌باشد. در عین اینکه خصوصیات طرح مثلی در اشکال مستطیل وجود دارد. این فرم طراحی در ابعاد کوچک‌تر گرمی بیشتری فراهم می‌نماید و موجب ارتباط نزدیک‌تر بین زندانیان و کارمندان زندان می‌شود (پلان ۳ و ۴).

در این جا به تعدادی از نمونه‌هایی که در طول تاریخ زندان‌ها از لحاظ الگو و طراحی معماری شاخص و جزء دسته‌های مذکور بوده‌اند می‌پردازیم. یکی از نخستین زندان‌های اروپا زندان ویلین ۱ در قنت ۲ بلژیک می‌باشد. که در سال ۱۷۷۳ تاسیس شد. طرح آن شامل بلوک سلول‌ها بود که در هشت قطاع یا بال اطراف یک فضای مرکزی چیده و با یک دیوار هشت ضلعی محصور شده بود. اگر چه این زندان به همانگونه که طراحی شد اجرا نگردید ولی اولین زندانی بود که سلول‌ها به صورت مرکزی بنا می‌شدند. سلول‌ها به گونه‌ای جانمایی شدند که هیچ‌گونه ارتباط بصری بین زندانیان و دیوار خارجی برقرار نمی‌شد. الگوی این زندان سالیان بعد در سیستم معروف معماری زندان آبرن گرفته شد که بعداً به آن اشاره خواهد شد (پلان ۵). ۳. اولین زندان در ایالات متحده، زندان «والنت

می باشد. طرح های زندان های نسل دوم و سوم که در سه دهه اخیر معماری زندان ها را تحت تاثیر قرار داده است.

۲. زندان های نسل دوم، طرح واحدی با نظارت مستقیم

در اوایل دهه ۷۰ میلادی سازمان ملی معماری و عدالت مجرمین مسئول تنظیم اساس نامه ای شدند که شامل طرح واحدی خوابگاه ها و نظارت از راه دور در داخل یک اتاق امن بود. اصول اولیه طرح بر اساس فراهم نمودن خدمات برای زندانیان که همواره به خدمات اسکورت نیاز داشتند، بود. در بخش های خوابگاهی کوچک تر پیشرفت هایی در طبقه بندی و تکنولوژی منعکس شده بود. خدمات روزمره به فضای روزانه منتقل شده بود و به جای استفاده میله ها آهنی در جلوی هر سلول برای کنترل زندانیان، نظارت به صورت غیر مستقیم انجام می شد در نتیجه زندانبانان با کیفیت مطلوب تری بر زندانیان تسلط داشتند. اتصالات، مصالح و مبلمان با در نظر گرفتن نهایت امنیت و استحکام طراحی شده اند. تمامی این تدابیر به یک طرح بسیار خشک منجر شد که در برابر رفتار خشن پیش بینی شده از طرف زندانیان مقاوم باشد. فرضی که در طرح نسل دوم زندان ها در نظر گرفته شده بود رفتار خشونت آمیز زندانیان بود، چرا که افرادی مجرم بودند. در نتیجه طرح بر اساس ایجاد حائل ما بین زندانیان و کارمندان زندان تهیه شده

پلان ۵. زندان ویلین؛ ماخذ: www.norfrisco.com

مختلف زندان عمود بر کریدور طویل مرکزی قرار می گرفتند. زندان فرزنه توسط «فرانسیکو هنری پوشین» طراحی شد. پوشین به همراه «جان هویلند» و «آلفرد هاپکینز» بزرگ ترین ابداع گران در تاریخ طراحی زندان بودند. در تصویر پایین الگوی تیر تلفن کاملاً مشهود است.

در پایان به عنوان تحلیل و جمع بندی بررسی نمونه های موردی می توان به انواع زندانها به ترتیب زیر اشاره کرد:

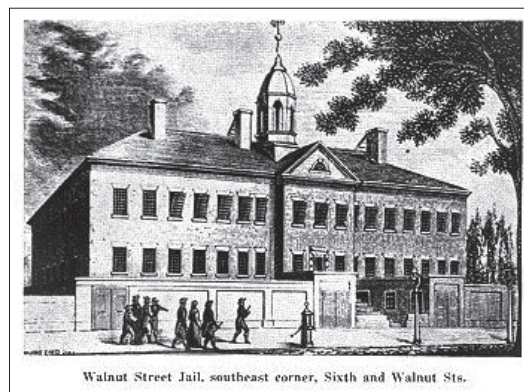
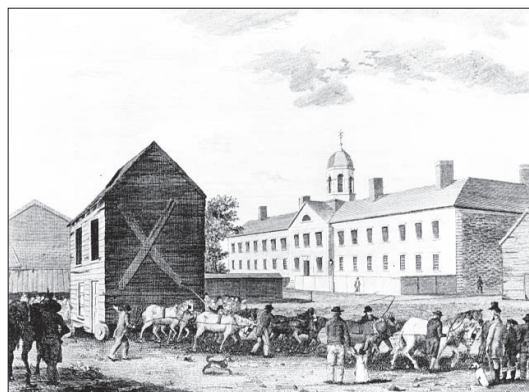
۱. زندان های نسل اول

با مطالعاتی که صورت گرفت می توان در طول تاریخ سه مرحله در تحول معماری و مدیریت زندان ها مشخص نمود که به این سه مرحله نسل اول و نسل دوم و نسل سوم اطلاق می شود. زندان های نسل اول شامل زندان هایی چون آبرن و کلاً زندان هایی که تا ۳۰ سال پیش تاسیس شده اند

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۳

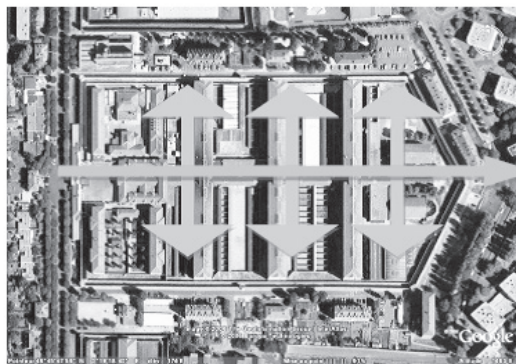

تصویر ۵ و ۶. زندان والنث استریت و نمای خارجی زندان والنث استریت

بود. رفتار منفی مفروض از طریق وسایل دفاعی و امنیتی کنترل می‌شد. طرح واحدی و نظارت از راه دور زندان‌های نسل دوم نسبت به سازماندهی خطی و نظارت متناوب زندان‌های نسل نخست، بسیار پیشرفته‌تر بود. علت اصلی پذیرش مشتاقانه این طرح از طرف زندانبانان، تفکیک مناسب‌تر فضاها، سلول‌های انفرادی و عدم وجود ارتباط مستقیم بین کارمندان و زندانیان بود. با این وجود هزینه بنای این طرح به علت به کارگیری بیش از حد وسایل و تجهیزات امنیتی بسیار بالا بود.

۳. نسل سوم زندان‌ها

در اوایل دهه ۶۰ میلادی اداره فدرال زندان‌ها تکنیک‌های مدیریتی و طبقه‌بندی متفاوتی در چندین زندان آزمایش نمودند. که به مدل مدیریتی جدید بنام مدیریت بخش عملکردی اطلاق شد. در این مدل برخی خدمات زندانیان به صورت غیر متمرکز ارائه می‌شد و برخی از فعالیت‌های اداری را در بخش زندگی زندانیان قرار می‌دادند. مدیر بخش، مسئول یک یا دو بخش خوابگاهی بود و تمام تصمیمات لازم جهت مدیریت آن‌جا می‌گرفت. عموماً کارمندان مستقیماً درون بخش فعالیت داشتند و شخصاً با مشکلات روزمره زندانیان دست و پنجه نرم می‌کردند. زندان‌های بزرگ به بخش‌های کوچکتر تقسیم می‌شدند که آن بخش‌ها توسط

تصویر ۷. الگوی تیر تلفن زندان؛ ماخذ: گوگل ارث با ترسیم نمودار نگارندگان.

بود. فعالیت‌های روزانه مانند ملاقات، مشاوره روانی مشاوره حقوقی، غذا خوردن، ورزش و فعالیت‌های تفریحی در فضاهایی جدا از محل زندگی زندانی انجام می‌گرفت. جدا قرار دادن این فضاها نظارت حرکت زندانیان از مکان‌های مختلف به یکدیگر را الزامی می‌ساخت. طبق برخورد نسل دوم زندان‌ها، فضاهای خوابگاهی واحدی به بخش‌های قابل کنترلی شامل ۱۲ الی ۲۴ نفر تقسیم می‌شدند. در بخش‌های عادی سلول‌های انفرادی در اطراف یک فضای روزانه قرار می‌گرفتند و در اتاق کنترل امن، نگهبان مامور نظارت فعالیت‌های زندانیان بود. طرح واحدی بر اساس یک مدل مدیریتی بسیار خشک و محدود پایه-ریزی و برای جوابگو بودن به مشکلات زندانیان و نه برای پیشگیری تنظیم شده

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۴

تصویر ۸ (سمت چپ). زندان نسل اول و تصویر ۹ (سمت راست). زندان نسل دوم؛ ماخذ: سایت سازمانها و زندانها، زمان برداشت: ۱۳۹۳/۴/۳.

این بخش در زمینه فرصت‌ها و منافع موجود در بخش جمعی شدیداً در تضاد است. بخش‌های انفرادی بر اساس اصول زندان‌های نسل دوم طراحی می‌شوند. مأموری در داخل اتاق کنترل امن، محیط خشک، تجهیزات امنیتی و حفاظتی، حرکت محدود و حداقل امتیازات و امکانات. در کل طرح نسل سوم زندان‌ها براساس این تفکر پایه‌ریزی شده است که اگر محل اسکان زندانیان، معمولی و انسانی‌تر باشد آنان نیز رفتاری انسانی‌تر از خود نشان خواهند داد و تلاش بیشتر برای حفظ محیط خود خواهند نمود. زندان‌های نسل سوم از لحاظ هزینه ساخت و راه‌اندازی نیز بسیار مناسب و در نهایت موفق بودند (www.cpted-security.com).

زندانهای معاصر: زندان با ساختار «سراسر بین»

در واقع گونه‌ای ویژه از معماری بود که اواخر سده هجدهم توسط فیلسوف فایده‌گرای انگلیسی جرمی بنتهام طراحی شد تا به زندانبان‌ها اجازه دهد که تمامی زندانی‌ها را زیر نظارت خود داشته باشد بدون این‌که آن‌ها بتوانند مطمئن شوند که در کدام لحظه تحت نظارت‌اند. این طرح شامل دو استوانه هم‌مرکز بود که استوانه درونی ویژه زندانبان‌ها و استوانه بیرونی برای سلول‌ها در نظر گرفته شده بود. دیواره داخلی استوانه بیرونی تنها با میله‌های فلزی طراحی شده بود به طوری که تمامی سلول از سوی زندانبان قابل رویت باشد. از طرفی استوانه بیرونی با شمار زیادی حفره (ساختاری شبیه برج‌های کفترخانه‌ی سنتی ایرانی) ساخته می‌شد به نحوی که زندانی به هیچ وجه نمی‌تواند متوجه شود که زندانبان در هر لحظه از کدام حفره در حال زیر نظر گرفتن کدام یک از زندانی‌هاست. در طرح‌های اصلاح شده راهروهای استوانه داخلی به شیوه‌ای مارمانند طراحی شدند که با پژواک صدای مکرر شانس اطلاع یافتن زندانیان از محل زندانبان به کمک صدای پایش را بگیرند. هرچند این ایده قابل اجرا در بیمارستان‌ها، سربازخانه‌ها، بیمارستان‌های روانی و مدارس نیز بود. بنتهام بر استفاده آن در

تعدادی مدیر به جای زندانبان هدایت می‌شدند. ایده بخش عملکردی در اواسط دهه ۷۰ با آرایه سه زندان اجرایی گسترش یافت. این سه زندان در شهرهای نیویورک، شیکاگو و سن‌دیاگو در آمریکا بنا شدند. اولین زندانی که بر پایه این ایده با طرح بخش خوابگاهی واحدی هدایت شد در شهر کانتراسکا کالیفرنیا در سال ۱۹۷۹ قرار داشت. نسل سوم زندان‌ها تحت عنوان طرح واحدی و نظارت مستقیم از همان طرح واحدی و نظارت از راه دور به تدریج به وجود آمد. بخش‌های زندانیان به قسمت کوچکتر شامل ۳۶ الی ۶۰ نفر با نظارت مستقیم تقسیم شد. در این طرح فرض بر آن بود که یک محیط عادی، بستری برای ایجاد رفتارهای عادی و سالم خواهد بود. ایده مدیریت بخشی به ارائه برخی خدمات به صورت نزدیک‌تر به فضای زندگی زندانیان تاکید داشت و به کاهش انتقال زندانیان به فضاهای مختلف در زندان و در نتیجه کاهش نظارت کارمندان منجر شد. در یک زندان نسل سوم یک مأمور اصلاحی در نقش ناظر در داخل هر بخش خوابگاهی فعالیت دارد. امنیت این مأمور به وسیله زنگ‌های خطر و ارتباط تلفنی تامین می‌شود. با ارائه برخی خدمات مانند ملاقات، مشاوره، غذاخوردن، برنامه‌های تفریحی و مشاوره‌های حقوقی در داخل فضای زندگی زندانیان هزینه‌گزار انتقال زندانیان به بخش‌های مختلف زندان را کاهش می‌دهد. غیر متمرکز بودن خدمات فرصت شرکت زندانیان در برنامه‌های گوناگون را بیشتر می‌کند. باعث ایجاد رابطه مطلوب بین زندانی و کارمند می‌شود و هزینه‌های ناشی از آشوبگری و تخریب‌گرایی را کاهش می‌دهد. هدف چنین نظارت و مدیریت پیشگیری از رفتارهای منفی پیش از وقوع آن می‌باشد. یک شخص زندانی در یک زندان نسل سوم می‌تواند دو رفتار مختلف پیشگیرد. یکی این‌که خود را به سطح انتظار مدیریت برساند، دوم این‌که از بخش جمعی به سلول انفرادی منتقل شود. اگرچه بخش انفرادی در سطح حداقل استانداردها می‌باشد ولی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۵

تصویر ۱۰ (سمت راست). زندان نسل سوم، سالن ورزشی زندان وودهیل انگلستان و تصویر ۱۱ (سمت چپ). نمای زندان وودهیل انگلستان؛ ماخذ: www.cpted-security.com.

بی وقفه‌ی زندانی توسط مراقب هم بیش از حد زیاد است هم بیش از حد کم. بیش از حد کم است چون مسئله‌ی مهم آن است که زندانی بداند تحت مراقبت است؛ بیش از حد زیاد است چون نیازی نیست که واقعاً تحت مراقبت باشد. بدین منظور، بنام این اصل را طرح کرد که قدرت می‌بایست رؤیت پذیر و واریسی ناپذیر باشد. رؤیت پذیر به این معنا که زندانی بی وقفه سایه‌ی بلند برج مرکزی را که از آن جا مخفیانه زیر نظر است در برابر دید داشته باشد و واریسی ناپذیر به این معنا که زندانی هیچ گاه نباید بداند که آیا اکنون زیر نظر است یا نه، اما باید مطمئن باشد که همیشه ممکن است زیر نظر باشد (فوکو، ۱۳۹۰، ص ۲۵۰).

روانشناسی اجتماعی و معماری زندان

اجزای گوناگون، معماری را تشکیل می‌دهند از جمله عوامل ریاضی، فنی، زیباشناختی و اخلاقی یا اجتماعی. از زمان‌های قدیم تأثیرات مثبت زیبایی بر همه روشن و واضح بوده است. امکان دارد نسل‌های مختلف تعاریف متفاوتی از زیبایی داشته باشند و حتی در یک دوره زمانی نیز این چنین باشد ولی همواره بر لزوم تناسب، هم‌خوانی و هماهنگی اجزاء اصالت، وضوح، ارتباط با بستر و کیفیت در معماری توافق وجود داشته است (Fairweather, L. & McConville, s., ۲۰۰۰) در صومعه‌های قرون وسطی در جهت تشویق و غنی ساختن یک زندگی روحانی سعی در حذف تمامی عوامل مادی داشتند. یک سلول ساده و حداقلی متعلقات، زندانیان را به «ذهن

تصویر ۱۲. درون یکی از ساختمان‌های زندان در پرزیدو مولو، جزیره دلا خونتود، کوبا.

زندان‌ها تأکید داشت. چرا که به وسیله‌ی آن می‌شد با استفاده از تعداد کمی زندانبان زندانبان زیادی را کنترل کرد و از هزینه نگهداری آنان برای جامعه کاست.

اثر اصلی سراسربین عبارت است از ایجاد حالتی همیشگی و پایدار در فرد محبوس شده که از رویت پذیری خود آگاه باشد، حالتی که عملکرد خودکار قدرت را تضمین می‌کند. پس باید به گونه‌ای عمل شود که اثرهای مراقبت همیشگی باشد، حتی اگر کنش آن ناپیوسته باشد که کامل بودن قدرت بالفعل بودن اعمال آن را غیر ضروری سازد که این دستگاه معماری ماشینی باشد برای خلق و حفظ مناسبات قدرت، مناسباتی مستقل از آن کسی که آن را اعمال می‌کند و مختصر آن که محبوس شدگان در وضعیتی از قدرت گرفتار باشند که خود حامل‌اند. برای این منظور، مشاهده‌ی

مدیر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۶

کیفیتی نادر هستند که باید برای آنان که قانون را رعایت می کنند و در خدمت جامعه خود هستند، نگاه داشت. تاثیرات روانی زندانی شدن بسیارند و پیچیده چراکه جدایی از دوستان و خانواده از دست دادن آزادی، نگرانی از زندگی آینده پس از آزادی و از دست دادن اعتماد به نفس، اثر بسیار شدیدی بر روحیه انسان زندانی دارد. برای اکثریت افراد زندانی محبوس شدن در یک فضای ملالت آور (از لحاظ روانی) که فاقد هیچ گونه ارتباط اجتماعی مثبت است. بسیار خشونت بار و غیر انسانی می باشد و در آینده تاثیراتی چون یأس، عصبانیت، خشونت و تخریب گرایی برای آنان خواهد داشت. تاثیراتی که مطلوب هیچ جامعه ای نمی باشد (Fairweather, L. & Mc Conville, s., p ۹).

اما امروزه دیگر کاربردی در نظام کیفری ندارد چرا که هیچ اثری در اصلاح مجرم و کاهش میزان جرم جوامع نداشته است. اکثر افرادی که دم از اصلاح زندان ها می زنند، قادر به تشخیص دو انگاره مختلف یکی اصلاح انسان دوستانه و دیگری بازپروری شخصیتی ایده آل با توجه به الگوهای اجتماعی نیستند. اصلاح انسان دوستانه مستلزم حداقل شرایط زندگی انسان به همراه اطمینان امنیت فیزیکی زندانیان می باشد. نظریه ایده آل بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی به گونه ای اشاره به درمان و همچنین برنامه هایی که به اختلاط مجدد مجرم در جامعه منجر می شود دارد.

فضاها و جنبه های دیگر طرح زندان می تواند بر اصلاح انسان تاثیر داشته باشد یا بر بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی تاکید نماید ولی لزوماً بر هر دو تاثیر گذار نخواهد بود. به عنوان مثال ممکن است بهبود فیزیکی زندان تنها بخش اصلاح انسانی را پیش ببرد و نه هدف بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی. در طول تاریخ طرح های ضعیف، شرایط زندگی تاسف آور، جمعیت بیش از ظرفیت و کارمندان نالایق مانع

پروری» برمی-انگیخت. مراسم مجلل در این مکان ها صورت می گرفت. دعاها دسته جمعی ادا می شد. موسیقی غلبه ی روح بر ذهن را میسر می نمود و تعادلی بین فرد و جمع برقرار می شد. افراد در این سلول های ساده در یک معماری با شکوه و مزین با اشیاء ظریف قدیمی سکنی می-گزیدند. حال عکس این وضعیت را تصور کنید: سلولی که سادگی آن بر خود باختگی و جدایی تاکید دارد و فعالیت های دسته جمعی با شرم در مکانی که ننگ اجتماعی و عدم اعتماد را تحمیل می کند، برگزار می شود. مکانی که در آن هیچ گونه تزیینی وجود ندارد جز عملکرد کیفری، اگر خلاء زندگی زندانیان با ارتباطات شخصی قبیح و محیطی زشت پر شود، نتیجه آن چه خواهد بود؟ عموماً ساختمان های عملکردی، چون زندان فاقد کیفیت هایی چون زیبایی و به کارگیری خلاقانه مصالح ساختمانی می باشد که منجر به ایجاد محیطی بیگانه می شود ولی خوشبختانه در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ میلادی فلسفه اصلاح شخصیتی مجرمین در ایالت متحده آمریکا ظهور کرد. زندان های موجود با ویژگی های نامطلوب خود دیگر جوابگوی خواسته های جدید نبودند. در طول سال های گذشته دانشمندان و طراحان به زندان های متعددی مراجعه نموده و به اندازه گیری ارتباطات بین محیط آن ها، رفتار زندانیان و تاثیر طرح زندان بر زندانیان برداشته اند. در بسیاری از موارد هیچ ارتباط واضحی بین طرح و رفتار پیدا نمی شود، چراکه عوامل بسیاری بر نتایج این آزمایشات تاثیر می گذارد. از جمله خصوصیات شخصی زندانیان رفتار و برخورد کارمندان و مدیریت زندان و طرح معماری چندین عامل موثر بر رفتار زندانیان شناخته شده است ولی تشخیص تاثیرات آن به طور مجزا امری بس مشکل می باشد. در هزاره جدید تمدن های شرقی و غربی به این اعتقاد رسیده اند که در معرض زیبایی قرار گرفتن باعث بهتر شدن رفتار و کردار بشر و زشتی، اثر عکس دارد. زیبایی، هماهنگی و تناسب،

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۷

۱- ساختن زندان‌ها در ابعاد کوچکتر با ظرفیت کمتر موجب بهره‌برداری مطلوب‌تر شده و روابط میان زندانیان نزدیک‌تر و صمیمی‌تر خواهد بود. حداکثر ظرفیت یک بند طبق P.D.B.S. ۵۰ الی ۷۰ نفر این تعداد به صورت گروهی، با در نظر گرفتن خصوصیات افراد که در طبقه بندی مد نظر قرار می‌گیرد به همراه مسئولین بند دوران اقامت خود را می‌گذرانند.

۲- طبقه بندی و تفکیک مجرمین باید به دسته‌ای حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای در بندهای مجزا صورت گیرد.

۳- هرچقدر اشل بنا کوچک‌تر باشد و ساختمان عظیم و بزرگ به نظر نیاید اثر مطلوب‌تری بر زندانیان خواهد گذاشت.

۴- حد مجاز فرو رفتن پایین‌ترین طبقه سلول‌ها در زمین کمتر از یک متر می‌باشد به گونه‌ای که ارتفاع بنا کمتر و فضای مرکزی بیشتر مشخص باشد.

۵- مشاهده فضای بیرون از سالن اجتماعات غیر قابل قبول می‌باشد.

۶- زندانیان باید از حق داشتن سلول انفرادی برخوردار باشند.

۷- ارتفاع سقف‌ها به صورتی طراحی گردد که از بیرون از هر طرف قابل کنترل و مشاهده باشد و فضای پنهانی در آن وجود نداشته باشد.

۸- زندانیان در شبانه روز باید حق استفاده از سرویس بهداشتی را داشته باشند.

۹- حد تعادل میان سیستم امنیتی و آرامش در زندان باید رعایت شود، بدین معنا که برنامه ریزی صحیح برای ایجاد تعادل میان نظام امنیتی و حقوقی فردی اعمال گردد.

۱۰- ایجاد امکانات رفاهی برای خانواده‌های زندانیان به منظور ایجاد نکات الزامی در طراحی زندان می‌باشد.

بر طرف نمودن احتیاجات زندانیان شده است. در حالی که محدودیت‌های اقتصادی مانع اصلاح انسان دوستانه شده است. وضعیت بازپروری شخصیتی آنهم با توجه به الگوهای اجتماعی بسیار پیچیده‌تر می‌باشد. برای برخی مسئولین ایده آل بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی به معنای اصلاح زندان‌ها به گونه‌ای که ارزش‌ها و رفتارهای زندانیان در مهارت‌های مختلف به منظور اشتغال آنان پس از آزادی می‌باشد که در نهایت مجدداً مرتکب جرم نشوند. با وجود اینکه زندان‌ها و مراکز اصلاح در زمینه بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی دارای درجات مختلفی از موفقیت بوده‌اند، عموماً محیط فیزیکی در تغییر نقش مهمی ایفا می‌کند. به عنوان مثال محیط فیزیکی می‌تواند به طرق مختلف در بازپروری شخصیتی زندان آن هم با توجه به الگوهای اجتماعی تاثیرگذار باشد. این عوامل همه به فراهم نمودن فضایی با کیفیت برای طبقه بندی زندانیان، اجرای برنامه‌های آموزشی پژوهشی و غیره بستگی دارد. چنین تاثیرات محیطی می‌تواند به سادگی ارایه به موقع غذا و یا عملکرد موفق تجهیزات ورزشی و تفریحی باشند. حتی با وجود فشارهایی چون شلوغی اگر این خدمات اصلی به موقع و به طور موفق ارائه شوند، نشانه‌های کمتری از بروز مشکلات در بخش زندانیان خواهیم بود. اگرچه وجود تجهیزات و امکانات می‌تواند موثر باشند، تنها فراهم نمودن یک محیط فیزیکی مناسب، بازپروری شخصیتی را طبق الگوهای روانشناختی جامعه را میسر می‌سازد. این امکانات شاید تنها به اصلاح مجرم منجر و باعث ایجاد مشکلات کمتر در بین زندانیان شود. برای ایجاد شرایط فیزیکی مناسب بازپروری شخصیتی محیط فیزیکی، فلسفه عملکردی، کیفیت فضا و کارمندان، همه و همه باید به منظور رسیدن به این هدف تنظیم گردند.

از نکات مهم استانداردهای P.D.B.S. در خصوص طراحی زندان‌ها می‌توان موارد زیر را مطرح نمود:

جدول ۱. مقایسه فضاهای بازداشتگاهی نسل قدیم و جدید؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

زندان های جدید	زندان های قدیم
زندان به معنای مرکز اصلاح و تربیت مجرم	زندان به معنای اتاق انتظار برای اعدام یا صدور حکم مجرم
نور	ظلمت و تاریکی
نفوذپذیری و قابل نظارت	فضای بسته
نظافت	آلودگی
به کاربردن نظم	رفتار غیر اخلاقی
آزادی حرکت	محدودیت در حرکت (رنجور)
برخورد انسانی	خشونت و ظلم
طبقه بندی استاندارد	طبقه بندی اجتماعی درون زندان
مسئولین متخصص و حرفه ای	نظام اداری نامطلوب و فاسد
تبدیل مجرم به شهروندی و وظیفه شناس از طریق برنامه های اصلاحی	پشیمانی پیش از اعدام
انعطاف در اجرای حکم و تشویق رفتارهای خوب	اجرای قطعی و بلاشرط حکم صادر شده
تربیت رفتاری و تاکید بر اذهان زندانیان	تنبیه جسمی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۹

نتیجه گیری و جمع بندی

در رابطه با رویکردهای نوین به فضای کالبدی زندانها و جنبه های ندامتگاهی آن و تلاش برای ارتقا روحی و روانی مجرمین از طریق کاربست روشها و اصول روانشناختی اجتماعی در طراحی معماری زندان باید گفت که معماران نمی توانند به طور دقیق تاثیر بنای خود را بر ساکنین و استفاده کنندگانش را مشخص کنند؛ چراکه در بهترین حالت، طرح آنان از روند اصلاح و بازپروری شخصیتی مجرمین حمایت و محیطی انسانی را برای کارمندان و زندانیان فراهم می کند. برای رسیدن به این ایده آل طراحان بایستی همواره برای شخصیت زندانیان، کارمندان و ملاقات کنندگان احترام قائل شوند. نقش معمار حبس روح انسان نیست، بلکه هنر او ایجاد فضایی است که با روحیه انسان درگیر نشود و حس اطمینان به نفس مجرم را تخریب نسازد. معماری زندان باید گویا و قابل درک باشد با توجه به صحبت های فوکو،

انضبات و قدرت در ضمن بایستی قابلیت ایجاد زبانی که در زندانیان حس تعلق به زمان حال و امید به آینده زنده سازد. بناها از جهت مختلف تاثیراتی گوناگون بر روی افراد می گذارند. برخی از محیط اطراف خود بسیار متاثر می شوند و بعضی دیگر خیر. بعضی از مجرمین در دوران اولیه زندانی شدن تاثیر قوی از محیط پیرامون خود می پذیرند به گونه ای که شرایط نامناسب در طول مدت حبس می تواند تاثیرات منفی جبران ناپذیری در روحیه آنان داشته باشد. با مطالعاتی که انجام شد می توان نتیجه گرفت که با درک روان شناسانه افرادی که از یک زندان استفاده می کنند، می توان به شرایط فیزیکی، اجتماعی و محیطی آن بهبود بخشید. مسلماً تمامی جنبه های طراحی زندان را نمی توان پوشش داد چرا که مطالعات انجام شده تنها به بخشی از نکات طراحی منتهی گشته است که در ادامه به «اصول و معیارهای طراحی فضاهای

بازداشتگاهی» اشاره می‌شود:

۱. «موقعیت»: تعیین موقعیت زندان با هدف اصلاح و تربیت مجرمین بسیار حائز اهمیت است. از طرفی، یک زندان نباید در مراکز پرفعالیت و جمعیت شهری بنا شود ولی از طرف دیگر یک زندان نباید کاملاً مجزا باشد چرا که هم باعث ایجاد ناراحتی برای کارمندان زندان می‌شود و هم بر پذیرش افرادی که از آن زندان خارج می‌شوند توسط اجتماع، تاثیر گذار می‌باشد. یکی از عوامل مهم در بازگشت موفق زندانیان به جامعه، پشتیبانی و تشویق در ایجاد روابط اجتماعی و احساسی زندانیان با خانواده و دوستان می‌باشد. حتی با پذیرش زندانیان در مراسم مختلف جامعه و کمک‌های داوطلبانه افراد جامعه در فعالیت‌های زندان یک حس اطمینان روانی و اعتماد به نفس در زندانیان ایجاد می‌کند. تمامی این شرایط به موقعیت زندان نسبت به جامعه پیرامون بستگی دارد.

۲. «الگوی نظارتی»: در سیستم‌های نظارتی زندان، دو تیپ اصلی وجود دارد که شامل نظارت مستقیم و نظارت غیرمستقیم می‌باشد. الف) سیستم نظارتی غیرمستقیم: در زندان‌هایی که سیستم نظارتی غیرمستقیم دارند، زندانیان و کارمندان زندان در بخش‌های مجزا قرار دارند و ارتباطی ضعیف دارند. این گونه زندان‌ها غالباً دارای الگوی شعاعی، صلیبی و یا L شکل هستند. در این الگوها حس غربی میان زندانیان و کارمندان زندان به وجود می‌آورد و به ایجاد فرهنگ‌های داخلی زندانیان می‌شود که کارمندان از آن‌ها کاملاً بیگانه‌اند. ب) سیستم نظارتی مستقیم: در زندان‌هایی که نظارت به طور مستقیم صورت می‌گیرد فضاهای مرکزی وسیع‌تری وجود دارد که تنها یک یا دو طبقه سلول در اطراف آن بنا می‌شود. فرم فضا معمولاً مثلثی یا مستطیلی می‌باشد که در آن کارمندان زندان با زندانیان ارتباط مستقیم برقرار می‌کنند. تحقیقات نشان می‌دهند که ارتباط عمیق‌تر زندانیان و کارمندان به نظارت بهتر از زندانیان و در نتیجه امنیت بیشتر

منجر شده است. این ارتباط گرم، فضای سرد و سنگین زندان را نیز از بین می‌برد که تاثیر مثبت بر زندانیان خواهد گذاشت. اگر رابطه کارمندان زندان با زندانیان قوی‌تر باشد، در صورت بروز مشکل نیز با شناختی که از زندانیان دارند، زندانیان راحت‌تر و بهتر می‌توانند به رفع مشکل بپردازند و در نتیجه درگیری‌های کمتری بین زندانیان بوجود خواهد آمد.

۳. «ابعاد کلی و جمعیت زندان»: توافق جمعی بر این مساله وجود دارد که ابعاد زندان نباید بسیار وسیع باشد ولی در زمینه ابعاد مناسب و استاندارد آن اختلاف نظر وجود دارد. می‌توان گفت که مساحت یک زندان تا حدی وابسته به نیاز جامعه می‌باشد. تاثیر روانی فضاهای وسیع بر زندانی و زندانیان را نباید فراموش کرد چرا که بسیار گسترده در افراد حس رعب و وحشت ایجاد می‌نماید. پیشنهادات حداکثر جمعیت زندان بین ۱۰۰ الی ۸۰۰ نفر متغیر است. اگر جمعیت زندانیان بیش از این تعداد باشد، توصیه می‌شود که زندان به بخش‌های مجزا تقسیم شود و از تاسیسات زیربنایی و تجهیزات واحدی استفاده کنند، اکثر متخصصین بخش‌هایی با جمعیت ۲۰۰ الی ۴۰۰ نفر که در زیر بخش‌هایی سکونت دارند را توصیه می‌کنند در زمینه جمعیت زندانیان در زیر بخش‌ها نیز اختلاف نظر وجود دارد. برخی جمعیت ۱۲ الی ۲۰ نفر تاکید دارند چرا که جمعیت محدودتر، امنیت و آرامش بیشتری به همراه دارد درگیری و تخریب‌گرایی به حداقل می‌رسد و رابطه قوی‌تری بین زندانیان و زندانبان به وجود می‌آید. جمعیت معمول حدوداً ۴۰ الی ۵۰ نفر می‌باشد اگر چه متخصصینی وجود دارند که جمعیت ۵۰ الی ۷۰ نفر را نیز می‌پذیرند. در زمینه حداکثر جمعیت زیر بخش‌ها که ۸۰ نفر می‌باشد اتفاق نظر وجود دارد.

۴. «فضای زندگی زندانیان»: در گذشته، ازدحام جمعیت در زندان‌ها، شرایط بسیار نامطلوبی برای زندانیان ایجاد می‌نمود که برای کارمندان زندان

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۰

منجر می‌شود. جداسازی فضای خوابگاه‌های جمعی توسط جداکننده‌های متحرک نتیجه‌ی مثبتی داشته است و تقریباً در حد یک اتاق یک نفره و دو نفره برای زندانی فضای محرمیت و تنهایی فراهم می‌نماید. با مقایسه خوابگاه‌های جمعی و دیگر سلولها مشخص شده است که زندانیان ساکن در خوابگاه جمعی رفتاری نامناسب تر نسبت به زندانیان ساکن در سلولها داشته‌اند و رابطه‌ای میان تراکم جمعیت و خشونت ثابت شده است.

۵. «سلول‌ها»: تجربه نشان داده است که هرچه فضای زندگی زندانی به یک اتاق معمولی شباهت پیدا کند از لحاظ ابعاد، تناسبات و تجهیزات تاثیر بهتری بر شخص زندانی خواهد داشت که منظور کاهش میزان خودکشی در سلولها و فراهم آوردن فضایی انسانی برای زندانیان است. سازمان خدمات زندانهای انگلستان یک سلول امن براساس استانداردهای سیستم توجیهی طراحی زندان (P.D.B.S) طراحی نموده است. این سلول به گونه‌ای طراحی شده است که آرامش بیشتری برای زندانی به ارمغان بیاورد. تمامی عناصر تشکیل دهنده این سلول تحلیل و مبلمان و تجهیزات آن از مصالح گرم و در عین حالت مستحکم انتخاب شده است. این سلول دارای تخت خواب، سرویس بهداشتی، میز تحریر و کمدی برای نگهداری وسایل شخصی زندانی می‌باشد. پنجره‌ای برای نفوذ نور طبیعی و همچنین پنجره‌ای کوچک در در ورودی جهت کنترل زندانیان تعبیه می‌شود. به منظور نقاط کور و بدون دید که در سلول وجود دارند، آینه‌هایی در گوشه‌های دیوارها نصب می‌شود.

۶. «مصالح»: مطالعات علوم رفتاری به این نکته اشاره دارد که اگر در مکانی نیت بازپروری وجود دارد، بکارگیری مصالح نرم در داخل ساختمان توصیه می‌شود، مانند موکت، درهای چوبی، کاشی و غیره در نتیجه زندان به محل تعلیم، معاشرت و همچنین مفید بودن تبدیل می‌شود. قابل ذکر است که چنین محیط دوستانه‌ای به عملکرد بهتر

نیز مشکل بود. مهم‌ترین اثر ازدحام جمعیت، فقدان فضای تنهایی و خلوت زندانی و همچنین عدم شباهت فضای زندان به محیط و رفتار عادی زندگی انسان‌ها می‌باشد. فضای تنهایی فرصتی برای خودارزیابی زندانی بوجود می‌آورد. این شرایط به الگوی سکونتی زندانیان (فضای واحد یا اتاق‌های مجزا) و تراکم (تعداد زندانیان ساکن در هر واحد سطح) بستگی دارند. الگوهای سکونتی زندانیان متفاوت اند و هر کدام دارای محاسن و معایبی می‌باشند.

الف) سلول تک نفره: سلول‌های تک نفره فضای خلوت مطلوبی برای شخص زندانی فراهم می‌کند ولی مطالعات انجام شده نشان می‌دهند که تنهایی بیش از حد می‌تواند تاثیر منفی بر روحیه زندانی داشته باشد. از نظر اقتصادی نیز هزینه ساخت سلول‌های تک نفره بسیار بالا است و مقرون به صرفه نمی‌باشد. با توجه به تاثیرات مخرب روحی روانی، در سال گذشته حذف سلول‌های انفرادی صورت گرفت.

ب) سلول دو نفره: سلول‌های دو نفره موفق‌تر از سلول‌های تک نفره بوده‌اند. در عین حال که شخص زندانی فضای محرمیت و تنهایی مناسبی دارد، کلاً ارتباط اجتماعی او قطع و دچار خطر نمی‌شود.

ج) سلول سه‌الی شش نفره: در این سلول‌ها، محرومیت و خلوت زندانی کمتر از سلول‌های دو نفره می‌باشد. حتی اگر سرانه فضای هر زندانی در طراحی چنین سلول‌هایی مطرح و رعایت شود، زندانی از ازدحام و حس شلوغی رضایت نخواهد داشت.

د) خوابگاه جمعی: نتیجه مطالعات اخیر نشان داده‌اند که تاثیرات منفی خوابگاه‌های جمعی ۱۰ الی ۱۲ نفره از سلول‌های تک نفره، دو نفره و سه‌الی شش نفره بیشتر است چراکه درگیری‌های بین گروه‌های مختلف فرهنگی، نژادی و عقیدتی بوجود می‌آید و به ایجاد فشارهای روحی در زندانیان

مشکل می شود، گفتگوها با صدای بلند صورت می گیرد و خواب زندانیان آشفته و ناآرام می گردد که همه و همه باعث ایجاد فشار روحی و ناراحتی در زندانیان می شود. تحقیقاتی صورت گرفته و حاکی از این مطلب هستند که افراد در شرایط سروصدا بیشتر از افراد در شرایط کم صدا، خشونت از خود نشان می دهند. سکوت مطلق هدف طراحی آکوستیک یک فرض نیست بلکه هدف فراهم نمودن محیطی است که دارای صوت زمینه متعادل و نه بلند و آزار دهنده باشد و همچنین افراد بتوانند در حد نیاز بشنوند. صدای صحبت عادی عادی بین ۵۰ تا ۷۰ دسی بل و صوت زمینه مابین ۲۵ تا ۳۵ دسی بل می باشد. تراز صوتی در فضای خوابگاهی زندان ها در زمان های مختلف روز متفاوت می باشد. در زمان خواب زندانیان تراز صوتی حدودا ۴۵ دسی بل و در هنگام روز و فعالیت زندانیان این عدد به ۷۵ دسی بل می رسد که در آن زمان صوت زمینه بین ۳۵ تا ۴۵ دسی بل می باشد. کنترل سرو صدا بایستی از طریق جذب صوت و تفکیک صوت فضاهای مختلف صورت گیرد. انتقال صدا از طریق سقف، دیوار و کف را می توان از طریق به کارگیری مصالح همگن و سنگین کنترل نمود. برای کاهش تراز صوتی در فضای روزانه زندانیان، نصب سقف و پانل های آکوستیک و موکت که میزان جذب صوتی بالایی دارد، توصیه می شود.

د) نورپردازی و دید و منظر: تاثیرات قطع ارتباط بصری انسان با محیط بیرونی می تواند نتایج مخربی در روان انسان داشته باشد، تا جایی که می تواند منشا اضطراب و افسردگی شود. با وجود این که در بنایی چون زندان ارتفاع پنجره ها محدود و دارای ضوابط خاصی می باشد. با این وجود به طراحی فضای باز زندان و کیفیت آن تاکید شدیدی می شود مانند استفاده از دیواره های شیشه ای در زندان اتریش. با توجه به عملکرد خاص زندان ها، طراحی سیستم نورپردازی و کنترل نور طبیعی بسیار حساس می باشد. نور می تواند مکان های

کارمندان زندان نیز منجر می شود.

۷. «ادراک محیطی»: هیچ گونه توجیهی برای طراحی تجهیزات نامطلوب و یا انتخاب رنگ های کدر، روشنایی ناکافی و مصالح خشن و سرد برای زندانی که هدف آن اصلاح و تربیت مجرمین می باشد، وجود ندارد. تمامی این موارد نتایج نامناسبی به همراه خود دارند چرا که حس امیدواری و اشتیاق به بازگشت به اجتماع را، در زندانی از بین می برند. چنین خشونت سیستم کیفری، جامعه را نیز مبتلا می سازد، حیاط های سرد سیمانی محصور شده با سلول ها که از پنجره سلول ها زباله به داخل حیاط انداخته شده است را می توان به گونه ای مناسب تر طراحی نمود تراس بندی، لنداسکیپ نرم و چمن کاری شده که هم کارمندان زندان و هم زندانیان از آن لذت ببرند. اهمیت طراحی لنداسکیپ زندان کمتر از داخل آن نمی باشد و خود می تواند منشا آرامش باشد. عوامل مختلفی در ادراک محیطی تاثیر گذارند که به برخی از آنان اشاره می شود.

الف) «محرومیت حسی»: محرومیت حسی به معنای محدودیت شدید یک یا چند حس از حواس پنج گانه می باشد. اگر چه تاثیرات محرومیت حسی طولانی مدت هنوز مشخص نشده، ثابت شده است که یکنواختی و خستگی ناشی از بی کاری و عدم مشغله زندانی و فقدان تنوع در تخریب گرایي زندانیان موثراند.

ب) «آسایش حرارتی»: آسایش یا فقدان آسایش حرارت، عکس العمل های روانی پیچیده ای را به وجود می آورد که عواملی چون دما، رطوبت و تهویه هوا بر آن موثراند. در یک زندان، میزان حرکت زندانیان، کیفیت پوشاک و کنترل شرایط هوایی آسایش حرارتی دخیل اند. اثبات شده است که شرایط هوایی گرم و با تهویه نامطلوب هوا به افزایش خشونت منجر می شود.

ج) «صدا»: سروصدا یکی از شایع ترین مشکلات زندان ها می باشد که حتی در زندان های جدید نیز رخنه کرده است. در این محیط، برقراری ارتباط

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۲

یکی از پرفشارترین زمان‌های حبس در زندان، زمان پذیرش می‌باشد. در این زمان، اولین برخورد مجرم با زندان میسر می‌شود. ظاهراً این مکان باید ایجاد آرامش و اطمینان نماید تا از حس اضطراب شخص زندانی کاسته شود. افراد ملاقات کننده در محیط زندان کمی حس ناراحتی خواهند داشت در نتیجه فضای ملاقات کنندگان بایستی مکانی دعوت کننده، گرم و صمیمی باشد. وجود فضای انتظار راحت، بخش خدمات مددکاری و سرویس بهداشتی در این بخش الزامی است. فضای استراحت کارمندان بایستی محیطی آرام و گرم و مجهز به وسایل و امکانات استراحت و تفریح آنان باشد چرا که استراحت کارمندان و نگهبانان زندان ارتباط مستقیمی با نحوه عملکرد و برخورد آنان با مسائل زندانیان دارد.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۳

و «وجهه و نمادگری زندان»: نمای خارجی یک زندان حاوی پیغام‌های مهمی می‌باشد، از یک طرف وجهه و ظاهر یک زندان بایستی به گونه‌ای محکم باشد و به جامعه اطراف حس اطمینان القا نماید و آن را از این مساله مطمئن سازد که در داخل این مکان، قانون کیفری اجرا می‌شود. از طرف دیگر، ظاهر بنای زندان باید برای بیننده قابل قبول باشد و در او حس پذیرش افرادی که از این مکان آزاد می‌شوند، ایجاد نماید. تجربه نشان داده است که یک وجهه خشن و خشک باعث ایجاد رفتارهای منفی نسبت به زندان می‌شود و بالعکس، یک نمای نرم، میزان پذیرش اجتماعی را بالا برده است. (ز) «عرصه‌های مختلف زندان»: با در نظر گرفتن عملکردهای مختلف زندان، می‌توان تمامی فضاها را به سه عرصه تقسیم نمود. این عرصه‌ها شامل عرصه زندانیان، عرصه کارمندان زندان و عرصه ملاقات کنندگان هستند.

• «عرصه زندانیان»: این بخش مهم‌ترین و حساس‌ترین قسمت زندان می‌باشد و باید مجهز به سیستم امنیتی دقیقی گردد. این بخش شامل فضاهای خوابگاهی و سلول‌ها، اصلاحی و تربیتی

با عملکرد مختلف را تعریف مصالح و خصوصیات جداره‌ها را تقویت، رفع خستگی و یکنواختی و سلسله مراتب بصری در فضا ایجاد کند. مبحث نورپردازی شامل تامین نور طبیعی، نورپردازی داخلی و نورپردازی خارج بنا می‌باشد.

• «نور طبیعی»: در طول چند دهه اخیر تامین نور طبیعی همواره عامل مهمی در طراحی زندان‌ها بوده است. آزمایشات بسیاری در زمینه تاثیرات روانی فضاهای فاقد نور طبیعی صورت گرفته است و به این نتیجه رسیده‌اند که پنجره تنها یک عنصر تجملاتی نیست بلکه عدم برقراری ارتباط با محیط بیرونی منشا فشار روحی و افسردگی می‌باشد.

• «نورپردازی داخلی»: زندان دارای مکان‌های متعدد با عملکردهای گوناگونی می‌باشد که هر کدام آن‌ها نیاز و ضوابط نورپردازی متفاوتی دارد. در فضای خوابگاهی زندانیان، تاسیسات نورپردازی بایستی مقاوم و غیر قابل شکستن باشد و به سقف یا دیوار نصب گردد. بهترین نوع نورپردازی برای چنین مکانی لامپ مهتابی کم مصرف می‌باشد که توسط نگهبانان بخش و یا دستگاه خودکار کنترل شوند. در هر محیطی نور قابل استفاده از دیوار، سقف، کف و سایر سطوح منعکس می‌شود. رنگ‌هایی مانند سفید و شیری میزان استفاده از نور را به حداکثر می‌رساند. به کار بردن رنگ‌های تیره در سطوح باعث جذب بیشتر نوری که به آن تابیده می‌شود می‌گردد.

• «نورپردازی خارجی»: نورپردازی محوطه بایستی به گونه‌ای باشد که دید را به حداکثر برساند و شامل نورپردازی پارکینگ، دسترسی‌های پیاده و مسیرهای سواره می‌باشد. تمامی تاسیسات نورپردازی خارجی بایستی درخشش متوسط داشته باشد و باعث خیرگی افراد و یا تجهیزاتی که آن مناطق را کنترل می‌کنند نشود.

ه) «طراحی فضاهای حساس»: فضاهای حساس زندان شامل بخش‌های پذیرشی، ملاقات، استراحت کارمندان و حمایت از زندانیان آزاد شده می‌باشد.

ستوده، هدایت الله (۱۳۷۸) آسیب شناسی اجتماعی، ۱۳۷۸.

شاملو، سعید (۱۳۷۰) روانشناسی بالینی، تهران، انتشارات رشد.

شریعتمداری، احمد (۱۳۷۲) شرح و تفسیر لغات قرآن بر اساس تفسیر نمونه، ج ۱، موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.

صالح ولیدی، محمد (۱۳۷۲) حقوق جزای عمومی، انتشارات سمت، چاپ دوم.

صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن، تهران، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.

صمدی، جمیل (۱۳۸۴) امنیت اجتماعی در سنندج، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، تهران، دانشگاه تهران.

عبدی، عباس (۱۳۸۳) آسیب شناسی اجتماعی، تاثیر زندان بر زندانی با همکاری و مشارکت مهران سهراب زاده، تهران، انتشارات نور.

عمید (۱۳۴۵) فرهنگ عمید، جلد اول، انتشارات جاویدان علمی.

عمید زنجانی (۱۳۶۷) فقه سیاسی، ج ۳، حقوق بین الملل اسلام، تهران، انتشارات امیر کبیر.

فوکو، میشل (۱۳۷۹) ایران روح یک جهان بی روح، ترجمه نیکو سرخوش، تهران، نشر نی.

فوکو، میشل (۱۳۹۰) مراقبت و تنبیه، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهان دیده، تهران، نشر نی.

قائمی، علی (۱۳۶۸) آسیب ها و عوارض اجتماعی، انتشارات امیری.

کی نیا، مهدی (۱۳۴۶) علوم جنایی، انتشارات دانشگاه تهران.

کیانی، حسین (۱۳۸۱) بازداشت موقت و تبیین مبانی فقهی و حقوقی آن، استاد راهنما عبدالعلی توجهی.

مبارکی، داوود (۱۳۷۵) پژوهش اجتماعی، پایان نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی

(آموزشی، ورزشی و فرهنگی) بهداری، کارگاهی و مراقبت پس از خروج می باشد.

• «**عرصه کارمندان**»: در این عرصه از زندان، رعایت مسائل امنیتی نسبت به بخش نخست در درجه دوم قرار می گیرد. این عرصه شامل قسمت های اداری، پذیرش خدمات و پشتیبانی، حفاظتی و محل استراحت و زندگی زندانیان می باشد.

• «**عرصه ملاقات کنندگان**»: این بخش قبل از بخش زندانیان واقع می باشد که بعد از مرحله کنترل، امکان دیدار توسط خانواده با زندانیان انجام شود. فضاهای تشکیل دهنده این عرصه شامل ملاقات تلفنی، حضوری و خصوصی می باشد.

منابع و ماخذ

احقر، منوچهر (۱۳۸۵) پیشینه تاریخی و آثار باستانی همدان، انتشارات آفرین.

بکائی، شیخ محمدحسین (۱۳۷۴) کتاب نامه بزرگ قرآن کریم، نشر قبله.

بنیاد امانی، محمود (۱۳۷۷) امنیت و جرم خیزی در شهر، ترجمه حسین صداقت، نشریه مطالعات جغرافیای شهری، نشر پردازش گستر.

بواندیا فرناندوگومز (۱۳۸۰) جرائم شهری: گرایشها و روشهای مقابله با آنها، ترجمه فاطمه گیوه چیان، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.

بوزان، باری (۱۳۷۸) مردم، دولت ها و هراس، ترجمه پژوهشگر مطالعات راهبردی، انتشارات پژوهشگر، تهران.

پیرنیا، حسن (۱۳۶۲) تاریخ باستانی ایران، تهران، انتشارات دنیای کتاب.

دانش، تاج زمان (۱۳۶۹) مجرم کیست؟ جرم چیست؟، نشر نور.

ربیعی، علی (۱۳۸۳) مطالعات امنیت ملی؛ تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.

رضازاده، رضیه (۱۳۸۰) بحران ادراکی- رفتاری در فضای شهری، ماهنامه شهرداریها، ویژهنامه شماره ۵.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۴

درمانی زنجان، ۱۳۸۲، شماره ۴۵.

یثربی، نوید (۱۳۷۴) ندامتگاه و مرکز بازپروری زنان، پایان نامه ارشد، استاد راهنما محمد نصیری انصاری، دانشگاه تربیت مدرس.

---- (۱۳۷۲) آیین نامه زندان ها و اقدامات تأمینی مصوب، سازمان زندانها.

Carmona, M. (2001) Sustainable Urban Design - A Possible Agenda, In (eds.) Layard, A., Davoudi, S., and Batty, S., Planning for a Sustainable Future Carmona, M; Health T; and Ties dell S (2003) Public places Urban spaces, New York: Architectural press

Fairweather, L & Mc Conville, S., 2000, prison Architecture_policy, design and experience, Architectural press.

Ferri, E., La sociologie criminelle paris, 1908 Phillips, T.S. & Griebel, M.A., 2003, Building Type Basics for Justice Facilities, Wiley, 1966.

Stefani, G. & Levasseur, G. & Jambu-Merlin, R., 1978. Catton, C. (1993) "Crime Prevention and Sustainable Development", Open House International, 24(1), pp. 33-40.

Collin (1997) Indicators for the Strategy for Sustainable Development, New York, NY: Vintage Books.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015